

Dones Invisibles:

Les persecucions
per motius de
gènere i el dret
d'asil

Publicació: Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat
Elaborat per: Marta Pérez Ramírez
Coordinació publicació: Estel·la Pareja, Pascale Coissard
Revisió i correcció: Anna Figueras, Estel·la Pareja, Pascale Coissard, Rosa Añó
Disseny: Brand Solo
Any 2016

Amb el suport de

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat i no reflecteix necessàriament l'opinió dels finançadors.

Dones Invisibles:

Les persecucions per motius de gènere i el dret d'asil

Índex

I. Per què parlem de dones?	7
I. El concepte de gènere.	8
II. El marc jurídic de la protecció de les dones	9
a. Instruments internacionals sobre Drets Humans de les dones	10
b. La violència contra les dones	11
c. La protecció en l'àmbit regional europeu	13
II. Les persecucions per motius de gènere	15
I. Femicidi	16
II. Les dones perseguides per negar-se a acatar normes, valors o costums socials repressius o patir discriminació i violència greu per la seva condició de dones	17
a. Lleis persecutòries per emanar de normes socials i pràctiques contràries als Drets Humans	17
III. Persecucions motivades per l'orientació sexual i la identitat de gènere	25
IV. El tràfic de persones amb finalitats d'explotació	28
III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones	33
I. La persecució	34
II. El principi de no devolució	35
III. Els agents de persecució	36
IV. El dret d'asil europeu	38
V. Gènere i vulnerabilitat	42
VI. El dret d'asil a l'Estat espanyol	44
a. Principals retrocessos del dret d'asil	44
b. Alguns avenços	46
c. La realitat a l'Estat espanyol	46
IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida	51
I. Els riscos del trajecte - Fronteres sense drets	52
II. Els centres de recepció i els camps	55
III. La situació als països d'acollida	56
IV. Claus per frenar la violència contra les dones i les nenes	59

Presentació

Amb la publicació «Dones Invisibles: Les persecucions per motius de gènere i el dret d'asil», volem seguir treballant per donar major visibilitat a totes aquelles dones que veuen vulnerats els seus drets humans. Al mateix temps, volem donar a conèixer la persecució per raons de gènere, que al no estar explícitament recollida en la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut del Refugiat de 1951 és més desconeguda.

Al llarg dels anys hem pogut constatar com la defensa dels drets de les dones ha anat adquirint cada cop més presència a l'agenda internacional. Les associacions defensores de Drets Humans han aconseguit avenços molt importants a tot el món. Malgrat aquest progrés en el reconeixement de drets, encara hi ha molts països al món a on manifestar una identitat de gènere o fins i tot ser dona comporta greus discriminacions i persecucions que poden arribar a la mort.

Aquesta publicació parla de dones, ens agradaria dir de dones que han arribat a un país «segur», però també parla de dones que no van arribar mai. Parlem de dones mutilades. De dones traficades. De grups de poder que consumeixen dones. Però també parlem de lluita, de resistència i de canvi. Però també la solitud que acompanya al viatge, la d'amagar-se per evitar el retorn al país que les va vexar, violar i assenyalar. La fugida, a més, es converteix en un viatge on la violació dels drets de les dones continua present. L'asil és, de vegades, l'última esperança.

És per això que la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CCAR), organització que treballa en defensa del dret d'asil i dels drets de les persones refugiades, vol seguir treballant per donar a conèixer la realitat de les persones perseguides pel seu gènere. Portem més de 10 anys defensant el dret d'asil i, en aquest camí, una de les nostres lluites ha estat, i continua sent, el reconeixement de la protecció a les persones perseguides per motius de gènere. Però no només es tracta de fer una denúncia.

Des de la CCAR entenem que els avenços en el reconeixement de la igualtat entre dones i homes i el reconeixement de drets per a la població LGBTI, que s'han produït en molts països en les últimes dècades, contribueixen a un major respecte a la llibertat i dignitat però no són suficients per salvaguardar-les. No podem obviar l'abisme entre la titularitat dels drets i la possibilitat de gaudir-los.

En definitiva, l'objectiu és aproximar-nos a la situació dels drets de les dones al món, denunciar l'evident desigualtat que pateixen a totes les societats sense excepció, i defensar el dret d'asil per motius de gènere.

Les societats no poden ser autocomplaents quan una part dels seus ciutadans veuen limitats els seus drets humans. No podem restar impassibles. És fonamental impulsar accions que promoguin la igualtat entre les persones.

I. Per què parlem de dones?

I. El concepte de gènere¹

Per preguntar-nos què és el gènere hem de preguntar-nos també quin és la diferència entre sexe i gènere. Quan neix una persona, el seu cos ve determinat per una selecció de caràcters (X o Y) que determinaran al llarg de la seva vida el seu desenvolupament personal, social, polític i econòmic.

La història ens mostra que moltes societats han associat un conjunt d'expectatives socials als genitals de cada ésser humà. És en aquest sentit que es distingeix el sexe del gènere. **El sexe es refereix a les característiques físiques dels cossos** (els caràcters biològics que fan que un home i una dona siguin diferents) **i el gènere es refereix a la construcció social d'aquests caràcters**, la qual cosa fa que homes i dones siguin considerats i valorats de forma diferent i assumeixin diferents rols en cada societat. Així, el gènere es refereix als atributs i oportunitats socials associades amb el fet de ser dona o home i a les relacions entre homes i dones i entre dones i entre homes, que **són construccions socials apreses mitjançant un procés de socialització**. Son específics en el temps i del context, i poden canviar.

«Gènere es la forma en què totes les societats del món determinen les funcions, actituds, valors i relacions que concerneixen a l'home i a la dona. Mentre que el sexe fa referència als aspectes biològics que es deriven de les diferències sexuals, el gènere és una definició de les dones i dels homes, construït socialment i amb clares repercussions polítiques. El sexe d'una persona és determinat per la naturalesa, però el seu gènere el construeix la societat».

[Nacions Unides, IV Conferència Mundial de les Dones, Beijing, 1995]

Distingir entre sexe i gènere ens ajuda a entendre com, en un sistema patriarcal, van ser i són construïdes i reproduïdes **les desigualtats de gènere, és a dir, les desigualtats socials a partir de les diferències biològiques entre dones i homes**. De la mateixa manera, els prejudicis i **expectatives basades en el gènere situen a la dona en una posició de desavantatge respecte al gaudi substantiu de drets**, com la llibertat d'actuar i ser reconeguda com una adulta autònoma i totalment capaç, participar plenament en el desenvolupament econòmic, social i polític, i de prendre decisions que tinguin a veure amb les seves circumstàncies i condicions. El sistema sexe/gènere articula les diferències entre homes i dones, que en un sistema patriarcal es transformen en desigualtats estructurals.

Patriarcat designa una formació social on els homes ostenten el poder és el sistema de dominació dels homes sobre les dones.

[Dictionnaire critique du féminisme, 2004]

El gènere també és important a l'hora d'entendre la **identitat de gènere**:

La identitat de gènere es refereix al sentit que cada persona experimenta de manera interna i individual sobre el gènere, el qual pot o no correspondre al sexe assignat en néixer, incloent el sentit personal del cos i altres expressions de gènere (la vestimenta, la manera de parlar...).

[EIGE – Institut Europeu d'Igualtat de Gènere]

El patriarcat no solament ens condueix a promoure la posició dominant dels homes i, en conseqüència, la subordinació de les dones, sinó també les actituds hostils contra les sexualitats no normatives

(homosexualitat i bisexualitat) i contra altres formes d'identitat (transsexualitat, i transgènere). El patriarcat, la heteronormativitat i el androcentrisme estan presents així en la construcció de les nostres identitats.

L'androcentrisme és l'adopció generalitzada d'un punt de vista masculí com a punt de vista neutre i universal.

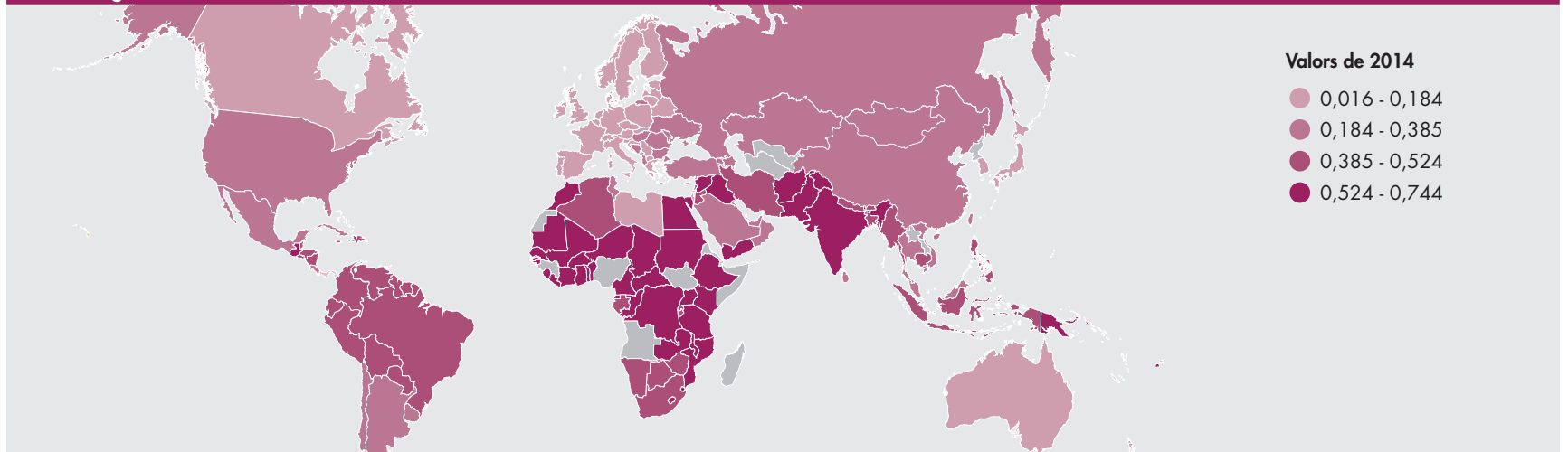
Així, per a entendre millor les dinàmiques socials i relacionals contemporànies d' homes i dones, és fonamental observar la realitat amb unes «ulleres de gènere» perquè puguem entendre com les diferències biològiques es construeixen en desigualtats socials i com això afecta la vida de les persones. **La perspectiva de gènere suposa entendre i considerar que el gènere ha creuat totes les realitats socials i ha incidit en la construcció d'identitats femenines i masculines**, la qual cosa ha portat que homes i dones tinguin diferents i desiguals condicions i oportunitats.

Per últim, cal remarcar que la perspectiva de gènere no es restringeix únicament a les desigualtats que afecten a les dones, sinó que permet entendre que les iniquitats i discriminacions de gènere també afecten als homes. És innegable, però, que discriminacions i inequitats de gènere han afectat, i continuen afectant, més a les dones en tots els àmbits (productiu, reproductiu, educatiu i/o polític).

II. El marc jurídic de la protecció de les dones

Les dones pateixen, pràcticament en tots els països del món, en major o menor grau, situacions de desigualtat i subordinació que poden anar des de formes subtils de discriminació en el llenguatge fins a les violacions més greus dels Drets Humans.

Índex Desigualtat Gènere

Font: UNDP: <http://hdr.undp.org/es/indicators/68606>

Mesura que reflecteix la desigualtat en els assoliments aconseguits entre homes i dones en tres dimensions: salut reproductiva, apoderament i mercat laboral.

a. Instruments internacionals sobre Drets Humans de les dones

La Carta de les Nacions Unides reafirma la fe en els Drets Humans, en la dignitat i el valor de la persona humana i en la igualtat de drets d'homes i dones. La Declaració Universal de Drets Humans reafirma el principi de la no discriminació i proclama que tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets. Els Estats part en els Pactes Internacionals de Drets Humans tenen l'obligació de garantir a homes i dones la igualtat en el gaudi de tots els drets. Tanmateix, existeix encara preocupació en comprovar que, malgrat l'existència d'aquests instruments, les dones continuen sent objecte d'importants discriminacions.

La discriminació contra la dona viola els principis d'igualtat de drets i del respecte de la dignitat humana, que dificulta la participació de la dona, en les mateixes condicions que les de l'home, en la vida política, social, econòmica i cultural del seu país, i constitueix un obstacle per al benestar de la societat i de la família.

El 1946 es va crear la Comissió de la Condició Jurídica i Social de la Dona amb la finalitat de seguir de prop la situació de la dona i promoure els seus drets. La tasca de la Comissió ha coadjuvat a posar de manifest totes les esferes en què es nega a la dona la igualtat amb l'home. Aquesta tasca ha desembocat en diverses declaracions i convencions, entre les quals trobem la **Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona** (CEDAW, per les seves sigles en anglès), sent-ne l'instrument jurídic internacional més ampli sobre la matèria. El text va entrar en vigor en 1981, ratificat per 20 països. A dia d'avui, la convenció està ratificada per 187 països.²

La Convenció es concentra en tres aspectes de la situació de la dona. En primer lloc, s'ocupa dels drets civils i la condició jurídica i social, sent aquests aspectes els que reben la major atenció. En segon lloc, s'ocupa dels drets que tenen a veure amb la reproducció humana i, per últim, se centra en les conseqüències dels factors culturals en les relacions entre els gèneres.

Article 1 Per discriminació s'entén «tota distinció, exclusió o restricció basada en el sexe (...) en les esferes política, econòmica, social, cultural i civil o en qualsevol altra esfera».

Article 3 La Convenció afirma positivament el principi d'igualtat en demanar als Estats part que prenguin «totes les mesures apropiades, fins i tot de caràcter legislatiu, per assegurar el ple desenvolupament i progrés de la dona, amb l'objectiu de garantir-li l'exercici i el gaudi dels Drets Humans i les llibertats fonamentals en igualtat de condicions amb l'home».

L'interès pels drets de la dona quant a la seva participació en la vida política queda reflectit en l'article 7 de la Convenció, que garanteix a la dona el dret a vot, a ocupar càrrecs públics i a exercir funcions públiques. En els articles 10, 11 i 13 s'estableix el dret de la dona a l'accés sense discriminació a l'educació, l'ocupació i les activitats econòmiques i socials. La Convenció aborda la qüestió del matrimoni i les relacions familiars i estableix la igualtat de drets i obligacions de la dona i l'home en referència a la selecció del cònjuge, la paternitat, els drets personals i la possessió de béns (article 16). Cal destacar que la Convenció, que també estableix el dret de la dona a decidir sobre la reproducció, és l'únic tractat de Drets Humans que esmenta la planificació familiar. Una altra comesa de la Convenció és la d'**ampliar la interpretació del concepte dels Drets Humans mitjançant el reconeixement formal del paper exercit per la cultura i**

la tradició¹ en la limitació de l'exercici dels drets fonamentals de la dona. En conseqüència, els Estats part estan obligats a prendre totes les mesures apropiades per modificar els patrons socioculturals de conducta d'homes i dones, amb la finalitat d'aconseguir l'eliminació dels prejudicis i les pràctiques consuetudinàries que estiguin basades en la idea de la inferioritat o superioritat de qualsevol dels sexes o en funcions estereotipades d'homes i dones (article 5).

Molts països, malgrat haver ratificat la CEDAW, ho han fet formulant declaracions o reserves que exclouen o restringeixen la seva aplicació al seu territori. Al nostre parer, moltes d'aquestes reserves buiden de contingut el compromís amb la convenció.² Darrere de moltes d'aquestes reserves trobem de lleis discriminatòries en els Estats que les han formulades.

Paral·lelament, la discriminació contra les dones i la desigualtat s'ha tractat des d'una perspectiva de desenvolupament. El setembre de 2015 es van aprovar els 17 **Objectius de Desenvolupament Sostenible** de l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible. Els drets de les dones i les nenes han quedat reflectits de manera sòlida a través d'un objectiu específic³ referit a la igualtat de gènere i l'empoderament de les dones i les nenes, així com d'una sòlida transversalització de gènere en les metes i indicadors dels altres Objectius. Objectiu 5 (ODS): Assolir la igualtat entre els gèneres i empoderar a totes les dones i nenes

b. La violència contra les dones

La violència de gènere és aquella dirigida contra una persona a causa del seu gènere, de la seva identitat de gènere o la seva expressió del gènere. També es considera violència de gènere la violència que afecta a un gènere en particular de

manera desproporcionada. Pot manifestar-se en danys físics, sexuals, emocionals o psicològics cap a la víctima o causar una pèrdua econòmica

[Unió Europea]

Per violència contra la dona s'entén tot acte de violència basat en la pertinència al sexe femení que tingui o pugui tenir com a resultat un dany o sofriment físic, sexual o psicològic per la dona, així com les amenaces de tals actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la vida privada.

[Article 1, Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la Dona]

La violència contra la dona es una forma de discriminació i una violació dels Drets Humans. A part de la CEDAW, hi ha altres instruments internacionals específics que proporcionen orientació i creen obligacions perquè els Estats promulguin legislació que reguli la violència contra la dona.

La primera recomanació emesa pel Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació contra la Dona (CoCEDAW) sobre la violència contra les dones va ser la número 12, el 1989,⁴ seguida, anys més tard, de la número 19. En aquesta recomanació, el CoCEDAW va reconèixer que els informes dels Estats part no sempre reflectien de manera apropiada l'estreta relació entre la discriminació contra la dona, la violència contra ella i les violacions dels seus Drets Humans. Una altra de les aportacions és que va establir que la **CEDAW s'aplica a la violència perpetrada per les autoritats públiques, encara que no es limita als actes comesos pels governs o en el seu nom;** els Estats també poden

1. La cultura i la tradició es manifesten en estereotips, hàbits i normes que originen les múltiples limitacions jurídiques, polítiques i econòmiques en el desenvolupament de la dona.

2. Contravenint l'article 28 (apartat 2) de la mateixa, que estableix que no han d'acceptar-se reserves incompatibles amb l'objecte i el propòsit de la mateixa

I. Per què parlem de dones?

ser responsables d'actes privats si no adopten mesures amb la deguda diligència per tal d'impedir la violació dels drets o per investigar i castigar els actes de violència i indemnitzar a les víctimes.

El 1993 l'Assemblea General de les Nacions Unides (en endavant AGNU) va aprovar la **Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la Dona**, la qual sol·licita als Estats part que:

- condemnin la violència contra la dona i no invoquin cap costum, tradició o consideració religiosa per eludir la seva obligació de procurar eliminar-la;
- estableixin, en la legislació nacional, sancions penals, civils, laborals i administratives, per castigar i reparar els greuges infligits a les víctimes;
- proporcionin accés als mecanismes de la justícia i, conforme al que es disposa en la legislació nacional, a un rescabament just i eficaç; i
- evitin eficaçment la reincidència en la victimització de la dona com a conseqüència de lleis, pràctiques d'aplicació de la llei i altres intervencions que no tinguin en compte la discriminació contra la dona.

Un parell d'anys més tard, la **Plataforma d'Acció de Beijing**, adoptada en la Quarta Conferència⁵ Mundial sobre la Dona de Beijing, instava als governs a adoptar aquest tipus de mesures, posant l'accent en la protecció de la víctima i en la prevenció de la violència.

La igualtat entre dones i homes és una qüestió de Drets Humans i constitueix una condició per la fita de la justícia social, a més a més ha de ser un requisit previ, necessari fonamental per la igualtat, el desenvolupament i la pau.

[IV Conferència Mundial de les Dones, Beijing, 1995]

L'Estatut de Roma (1998) proporciona el màxim reconeixement legal de la violència per raó de gènere com a delictes conforme al dret penal internacional. Aquest classifica la «*violació, esclavitud sexual, prostitució forçada, embaràs forçat, esterilització forçada o qualsevol altra forma de violència sexual de gravetat comparable*» comesos «*com a part d'un atac generalitzat o sistemàtic contra una població civil*» com **crims de lesa humanitat**. I conforme al principi de complementarietat, els Estats part tenen la responsabilitat de portar-los davant la Justícia.

El **Protocol de Palerm**, per **prevenir, reprimir i sancionar el tràfic d'éssers humans**, especialment dones i infants, va entrar en vigor l'any 2000 i complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional. El Protocol, exigeix als Estats part que:

- adoptin les mesures que siguin necessàries per tipificar com a delictes en el seu dret intern el tràfic de persones, quan es cometi intencionalment;
- vetllin perquè el seu ordenament prevegi mesures per a proporcionar a les víctimes informació sobre procediments judicials i administratius i assistència encaminada a permetre que les seves opinions i preocupacions es presentin i examinin en les etapes apropiades de les actuacions penals contra els delinqüents;
- vetllin perquè el seu ordenament jurídic prevegi mesures que brindin a les víctimes de tràfic de persones la possibilitat d'obtenir indemnització pels danys soferts;
- adoptin o reforcin les mesures a fi de desencoratjar la demanda que propicia qualsevol forma d'explotació conduent al tràfic de persones, especialment dones i infants; i
- considerin la possibilitat d'adoptar mesures apropiades que permetin a les víctimes de tràfic romandre al seu territori, quan escaigui.

En anys més recents, l'AGNU s'ha ocupat de la violència contra la dona, instant als Estats a reforçar els seus marcs jurídics. Per exemple, la **resolució 61/143 de 19 de desembre de 2006** subratlla la necessitat de tipificar com a delictes punibles per la llei totes les formes de violència contra la dona, i insta als Estats a revisar o derogar totes les lleis i normes que discriminin la dona o que tinguin efectes discriminatoris, i garanteixin que les disposicions de múltiples sistemes jurídics s'ajustin a les obligacions internacionals de Drets Humans. Un altre exemple és la **resolució 63/155 de 18 de desembre de 2008**, que insta als Estats a utilitzar les millors pràctiques per posar fi a la impunitat i a la cultura de permissivitat respecte de la violència contra la dona, mitjançant l'avaluació i l'anàlisi dels efectes de les lleis, normes i procediments vigents; reforçar les disposicions de dret i procediments penals; i incorporar en la legislació mesures dirigides a prevenir la violència contra la dona.

Una de cada tres dones sofrirà alguna forma de violència física o sexual al llarg de la seva vida.⁶

c. La protecció en l'àmbit regional europeu

El Conveni Europeu per la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals (o **Convenció Europea de Drets Humans** – CEDH en endavant) va ser signat al 1950 sota els auspicis del Consell d'Europa. La CEDH va fundar un sistema original de protecció internacional dels Drets Humans pel qual es controla judicialment el respecte dels drets individuals,⁷ mitjançant el tribunal Europeu dels Drets Humans (TEDH).

ARTICLE 3

Prohibició de la tortura

Ningú no pot ser sotmès a tortura ni a penes o tractaments inhumans o degradants

En matèria de gènere, el **Consell d'Europa** se suma a l'exigència d'acció en la seva **Recomanació sobre la protecció de la dona contra la violència (2002)**, instant als Estats membres a garantir que: es castigui tots els actes de violència, s'adoptin mesures ràpides i efectives contra els autors, i es proporcionin recursos, indemnització i protecció, i suport a les víctimes. De manera particular, el febrer de 2008 va entrar en vigor el **Conveni del Consell d'Europa sobre la lluita contra el tràfic d'éssers humans**. Aquest instrument obliga als Estats a tipificar com a delictes el tràfic i els delictes relacionats, donant lloc a «sancions efectives, proporcionades i dissuasives». Així mateix, el Conveni obliga a adoptar mesures legislatives o d'un altre tipus per assistir a les víctimes en la seva recuperació, i proporcionar-les una indemnització.

El **Conveni d'Istanbul** del Consell d'Europa és el tractat internacional més complet en matèria de lluita contra la violència exercida contra les dones i la violència domèstica. És el primer instrument regional vinculant jurídicament a Europa que aborda de forma exhaustiva les diferents formes de violència contra la dona, com la violència psicològica, l'assetjament, la violència física, la violència sexual i la fustigació sexual. El Conveni va ser presentat el 2011 i va entrar en vigor l'agost de 2014. Dotze Estats membres (Àustria, Dinamarca, Eslovènia, Espanya, Finlàndia, França, Itàlia, Malta, Països Baixos, Polònia, Portugal i Suècia) ja han ratificat el Conveni. Els altres tretze Estats membres l'han signat però encara no l'han ratificat. La Unió Europea (en endavant UE) encara no ha aprovat la seva adhesió al Conveni d'Istanbul.

I. Per què parlem de dones?

Pel que fa a la UE, el 1996 el Parlament va convertir en Conveni vinculant per a la UE la Declaració de la Quarta Conferència Mundial de Pequín de 1995 i va insistir en definir el problema de la violència contra la dona com un problema públic. El Conveni insta als Estats membres a adoptar mesures per eradicar-la, com la necessitat de crear registres que sistematitzin els casos de violència contra les dones i la coordinació amb la policia i els serveis socials, així com la revisió dels procediments judicials, amb vista a eliminar els obstacles que impedeixin a les dones obtenir una adequada protecció jurídica. És destacable també la Resolució 2005/2215 del Parlament Europeu sobre la situació de les dones en els conflictes armats i la seva funció en relació amb la reconstrucció i en el procés democràtic als països en situació de post conflicte.

El 1999 es va declarar com l'Any Europeu de lluita contra la violència contra la dona

Entre les mesures a escala europea que poden servir per abordar la violència contra les dones s'inclouen la Directiva sobre l'Ordre Europea de Protecció (OEP) i la Directiva sobre les víctimes de delictes. La OEP, aprovada el 2011 garanteix que les víctimes de violència (especialment aquelles que hagin sofert violència domèstica) podran assegurar-se una millor protecció en qualsevol Estat membre de la UE. La OEP implica el ràpid i fàcil reconeixement en tota la UE de les ordres d'allunyament, protecció i restricció emeses en un Estat membre. La **Directiva sobre les víctimes de delictes (2012/29/EU)** estableix normes mínimes sobre els drets, la protecció i el suport de les víctimes de delictes a la UE, i fa referència expressa a les víctimes de la violència de gènere, les víctimes de la violència sexual i les víctimes de la violència en les relacions personals.

A la UE, una de cada tres dones ha experimentat violència física o sexual, o ambdues des dels 15 anys. S'estima que 500.000 dones i nenes a la UE han sofert mutilació genital femenina .

La progressiva presa de consciència de la greu i extensa violació dels drets fonamentals de les dones posa de manifest la seva impunitat. Si bé tenim a l'abast convencions, declaracions, protocols, i fins i tot, Directives, sembla que hi hagi un abisme entre l'existència de drets i la possibilitat de gaudir-ne efectivament.

II. Les persecucions per motius de gènere

II. Les persecucions per motius de gènere

La violència de gènere té el seu origen en la discriminació i alhora serveix per reforçar-la, impedit que les dones exerceixin els seus drets i llibertats en peu d'igualtat amb els homes. Però és la discriminació equivalent a la persecució? No. **La discriminació en si mateixa no suposa persecució.** Un patró de discriminació o quan la discriminació té conseqüències essencialment lesives, o suposa una violació greu d'un dret humà, constitueix una persecució i requereix, per tant, protecció internacional. En l'àmbit de l'asil, com analitzarem més endavant, **la persecució és tot acte mitjançant el qual es viola greument els drets fonamentals d'una persona per motius ètnics, de religió, nacionalitat, opinió política o pertinença a un determinat grup social.** En aquest capítol exposem les diferents formes de persecució per motius de gènere per a explicar, al capítol IV el dret d'asil front a aquestes persecucions.

A molts indrets, les dones són perseguides pel sol fet de ser dones.

Existeix persecució per motius de gènere quan les violacions dels drets fonamentals tenen relació amb el paper que se li assigna a una persona per la seva orientació sexual o identitat de gènere (home, dona, trans...). Aquesta persecució s'exerceix en major mesura en contra les dones degut a la seva situació de desigualtat. Passa amb freqüència que els mecanismes utilitzats per perseguir els homes són diferents dels utilitzats per perseguir les dones, i per tant, el tipus de càstig depèn del sexe al que pertany la persona.

Les persones a les que es violen els seus drets fonamentals han de ser protegides sense discriminació per qüestions de gènere.

A continuació detallem algunes situacions de discriminació (inclosa la violència exercida contra les dones) que equivalen a persecució i que haurien de trobar emparament en la protecció internacional.

I. El feminicidi

El feminicidi és un conjunt de violències dirigides específicament a l'eliminació de les dones per la seva condició de dones i d'aquelles persones que tinguin característiques identificades com a femenines. Busca el seu extermini material i simbòlic i el control de la seva mobilitat i de la seva conducta en les esferes pública i privada. **Aquestes violències sistemàtiques són crims de gènere** que emanen de l'estructura jeràrquica del patriarcat, que imposa formes de dominació masculina a diferents nivells: sexual, intel·lectual, psicològic, social, cultural, econòmic, polític i bèl·lic. Si bé amb freqüència la violència feminicida és perpetrada per mitjans sexuals, no són crims amb un mòbil sexual, sinó que busquen mostrar públicament aquest poder enviant un missatge a la societat.

El feminicidi és un concepte polític construït i visibilitzat col·lectivament per un gran nombre d'organitzacions de dones d'Amèrica Llatina i pel moviment feminista. És utilitzat per denunciar la violència contra les dones i la impunitat amb la qual es perpetua. Es distingeixen diversos tipus:

Familiar assassinat d'una o diverses integrants d'una família en el qual es donen relacions de parentiu entre les víctimes i el victimari

Infantil assassinat de nenes comès en el context d'una relació de responsabilitat, confiança o poder que atorga l'adulthood

Íntim assassinat comès per un home amb el qual la víctima ha mantingut, o aquest ha pretès establir o restablir, algun nivell d'intimitat o relació afectiva i de parentiu

No íntim assassinat comès per un home estrany a la víctima

Per connexió assassinats de dones que van intervenir per evitar una agressió o l'assassinat d'una altra

Per ocupacions estigmatitzades assassinat motivat per l'ocupació o el treball desautoritzat que exerceix la víctima (per exemple ballarines de clubs o prostitutes)

Sexual sistèmic assassinat de dones que són segrestades, mutilades, torturades i violades. Aquests actes violents es caracteritzen per la seva crueltat

El femicidi es conjuga amb la complicitat de l'Estat, a través de la impunitat dels fets i impeding a les famílies de les víctimes l'accés a la veritat, la justícia i la reparació. Es divideix en dues subcategories:

- Desorganitzat: els assassins, presumiblement, maten una sola vegada en un període determinat. Poden ser desconeguts, propers o parents de la víctima.
- Organitzat: els assassins poden actuar com una xarxa organitzada amb un mètode conscient i sistemàtic a través d'un llarg i indeterminat període de temps.

Altres persecucions vinculades al femicidi

La violència es dirigeix també cap a aquelles persones que busquen la veritat, la justícia i la reparació de les víctimes. Parlem de persecució a:

- Familiars de les víctimes que treballen per l'esclariment dels fets i perquè es jutgi als responsables.
- Defensors i defensores de Drets Humans que treballen per eliminar les causes i les conseqüències d'aquestes violacions de Drets Humans.
- Persones de la xarxa social de les víctimes.
- Periodistes que investiguen l'ocorregut amb la finalitat de difondre-ho.

Des del Centre de Drets Humans de Chihuahua, posen l'accent en la següent dada: entre 1993 i 2007 una dona era assassinada cada 12-14 dies en tot l'Estat. El 2010 es va produir un femicidi cada 20 hores, la qual cosa suma un total de 446 en el conjunt de l'any i el 69% van ocórrer en Ciutat Juárez. El 2011, va haver-hi una morta gairebé al dia, amb 364 defuncions en els dotze mesos. Una de les majors dificultats per classificar les xifres de dones assassinades és el fet que el femicidi no va estar tipificat com a delictes al Codi Penal a Mèxic fins el 2012.¹⁰

La vida diària d'aquestes dones i nenes està marcada pels mateixos nivells d'inseguretat i violència que experimenten les dones i nenes en qualssevol altra part del món on existeixen conflictes armats.

II. Les dones perseguides per negar-se a acatar normes, valors o costums socials repressius o per la seva condició de dones.

a. Lleis persecutòries per emanar de normes socials i pràctiques contràries als Drets Humans

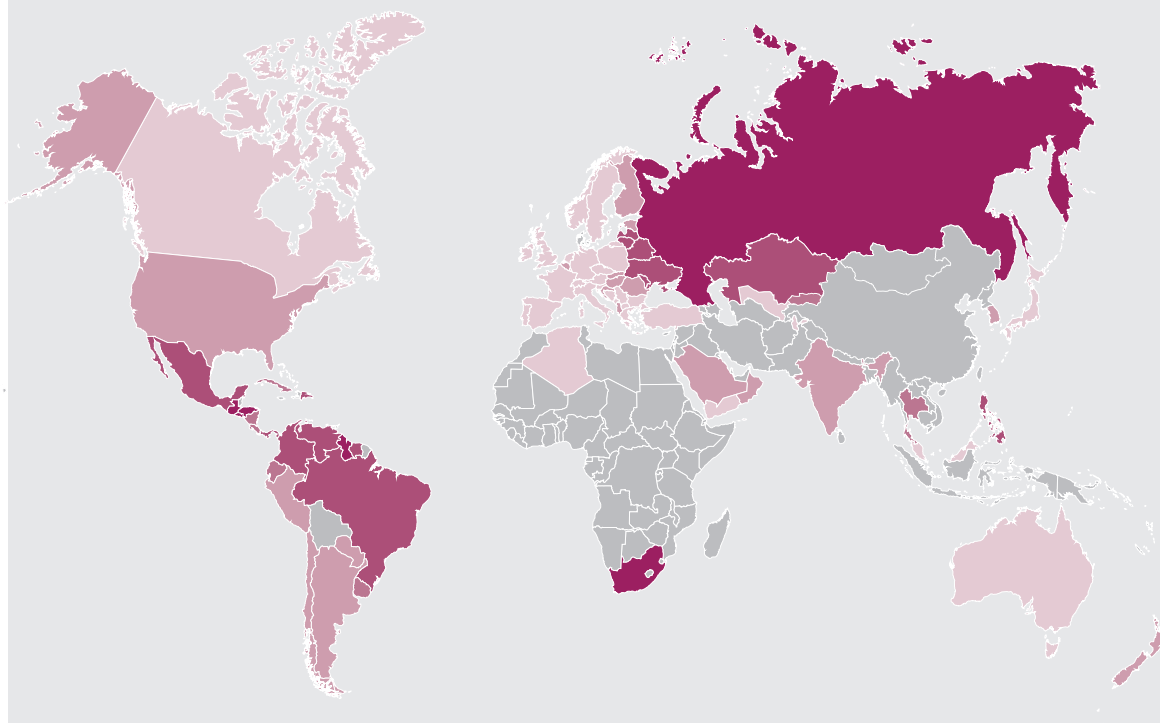
Encara existeixen al món lleis que discriminen a les dones per raó del seu sexe, és a dir, que tracten de forma diferent als homes i a les dones, i concedeixen a aquestes menys drets o en menor grau.

La violència de gènere és una expressió extrema de valors històrics i culturals concrets que assignen a les dones rols que les col·loquen en posició d'inferioritat. En alguns casos, aquesta posició d'inferioritat està consagrada en la llei.

Sense igualtat de drets, les dones no tenen recursos per fer front a la discriminació que pateixen en tots els aspectes de la seva vida.

II. Les persecucions per motius de gènere

Dones assassinades per cada 100.000 dones, 2007-2012

Per 100.000 dones

● Molt alt (2-6) ● Alt (3-5,9) ● Mitjà (2-2,9) ● Baix (1-1,9) ● Molt baix (≤ 0,9) ● No hi ha dades

Algunes dades

La base de dades de «Global Burden of Armed Violence» (GBAV) de 2014 revela que entre 2007 i 2012, de mitjana, 60.000 dones van ser assassinades en tot el món, representant aproximadament un 16% del nombre global d'assassinats intencionats. La informació desagregada per sexe no està disponible per a la majoria de països d'Àfrica i Àsia, el que suggereix que són necessaris esforços per millorar la recollida de dades en aquestes regions. L'absència d'informació ens dona uns resultats de cobertura desigual. A nivell regional, Amèrica Central i el Carib mostren els índexs més alts d'homicidi contra les dones. Dels 25 països del món amb les taxes més altes de femicidi, 14 estan allí: el Salvador, Hondures i Guatemala presenten algunes de les taxes més altes del món.

Font: Geneva Declaration Secretariat (2014)

En ocasions les lleis estableixen i reflecteixen el principi de no discriminació per raó de sexe i proporcionen un marc legal que prohibeix la violència contra les dones però la manera en què s'aplica la llei, una distribució inadequada dels recursos o una falta d'aplicació de la perspectiva de gènere en la seva posada en pràctica condueixen a una **discriminació de facto de la qual els Estats són responsables**.

Però quan el propi Estat consent i aplica lleis discriminatòries, les dones no tenen dret a opinar, a decidir, a treballar o a obtenir justícia en condicions d'igualtat. Conseqüència d'aquestes lleis són els càstigs, penes o sancions que equivalen a tortura, tracte inhumà o degradant quan una dona incompleix una llei.

Moltes de les lleis discriminatòries actualment en vigor s'han promulgat en el nostre temps, a despit de les lleis nacionals i internacionals. Fins i tot, hi ha lleis que admeten la violència contra les dones. És inacceptable que més de 25 anys després de l'adopció de la CEDAW encara segueixin existint lleis discriminatòries a tot el món.

En alguns casos, és **la transgressió de normes socials i no necessàriament les lleis allò que restringeix severament la llibertat o la integritat física i psíquica de les dones**. En aquesta línia, trobem polítiques o programes on els mètodes d'implementació tenen conseqüències severament lesives. Parlem de polítiques de control de natalitat indígena, per exemple, o patrons de discriminació que porten a un tracte menys favorable de les dones, com l'avortament selectiu en funció del sexe, o la cura deficient que reben les nenes al ser considerades menys importants que els nens.

Algunes dades

El Banc Mundial recordava al 2016 que encara 155 països tenen lleis que discriminen a les dones.¹¹ Trobem aquestes lleis en diversos àmbits:¹²

Discriminació en el dret al sufragi

- A països com Brunei, les dones no tenen reconegut el dret al vot.
- A Oman el vot està limitat a 175.000 persones, la majoria homes, triades pel govern

Discriminació en els drets i responsabilitats durant el matrimoni

- El 1984, Algèria va adoptar un Codi de Família que limita els drets de la dona en el matrimoni en consentir la poligàmia, ordenar l'obediència de la dona i restringir les causes de divorci per a les dones.¹³
- Les lleis d'obediència de la dona existeixen a diversos països, com Iemen (1992), on la llei estipula de manera explícita que les dones han d'estar disponibles per tenir relacions sexuals amb els seus marits i que no poden abandonar la llar conjugal sense permís.
- A Xile, el marit és el titular de la custòdia de béns conjugals. A Nepal, una dona perd la seva herència quan contreu matrimoni.

Violació en el matrimoni

- Les dones sovint manquen de protecció legal enfront de violacions per part dels seus marits. Índia, Malàisia i Tonga fins 2015, per exemple, exclouen de manera explícita en les seves lleis sobre

II. Les persecucions per motius de gènere

Violació en el matrimoni	<p>violació els actes sexuals forçats en el matrimoni.</p> <ul style="list-style-type: none">- Fins 2015 Guatemala el Codi Penal eximia de la culpa a l'home que hagi violat a una dona si aquest es casa amb ella, exceptuant el cas de tractar-se d'una menor.		
Normes penals discriminatòries	<ul style="list-style-type: none">- Segons el dret intern d'Afganistan, l'adulteri femení és un delicte comú que pot ser castigat amb fins a 10 anys de presó o, si es compleixen certs requisits probatoris, amb la lapidació.- En alguns estats del nord de Nigèria, en virtut de la llei penal islàmica (Xaria), tenir un fill fora del matrimoni és raó suficient per declarar a una dona culpable del delicte d'adulteri, que pot ser castigat amb la mort per lapidació.- En alguns països la prostitució és un delicte mentre que la contractació de serveis de prostitució no ho és, d'aquesta manera es castiga a les persones explotades, principalment dones. A Filipines, la prostitució es defineix legalment com un delicte que únicament poden cometre les dones.- El nou Codi Penal d'Iran aprovat el 2013 estipula que el testimoniatge d'una dona val menys que el d'un home.	Poligàmia i discriminació en l'edat de matrimoni	<p>d'audició i de la facultat de parlar, les desfiguracions facials o altres ferides que posin en perill la vida. En el cas dels abusos desonestos, el Codi Penal imposa major pena si la víctima és home que si és dona.</p> <ul style="list-style-type: none">- El Codi de Família d'Algèria estableix que «està permès contreure matrimoni amb més d'una esposa dins dels límits de la Xaria sempre que existeixi una causa justificada i es compleixi la condició d'igualtat i tant les prèvies com les futures esposes estiguin degudament informades»- El Codi Matrimonial i de Tutela de Mali permet exclusivament a l'home l'elecció entre una relació monògama o una poligama fins a quatre esposes. Això també succeeix a Tanzània.- A República Democràtica del Congo (RDC) la dona està obligada a viure amb el seu marit i a seguir-lo on sigui que ell cregui convenient.- L'Organització Mundial contra la Tortura ha constatat que les nenes segueixen sent discriminades en la legislació turca. L'article 11 del Codi Civil estableix que l'edat mínima per casar-se és de 18 anys; no obstant això, amb el consentiment patern els nois poden casar-se als 17 i les noies als 15. A més, l'article 88 estableix que, «en circumstàncies excepcionals», un noi de 15 anys podrà contreure matrimoni amb una noia de 14.
Impunitat de la violència en l'àmbit familiar	<ul style="list-style-type: none">- El Codi Penal de Nigèria permet als marits utilitzar la violència física per «renyar» a les seves dones sempre que no causin un «dany greu», definit com la pèrdua de visió,		

Discriminació laboral

- En molts països les lleis laborals neguen la igualtat de les dones i se'ls neguen les oportunitats a les quals poden accedir els homes, suposadament per la seva pròpia «protecció». Per exemple, a Bolívia, «les dones i els menors de 18 anys només podran treballar durant el dia, exceptuant labors d'infermeria o servei domèstic, entre d'altres».
- A Camerun és el marit qui decideix si la dona treballa o no, amb l'objectiu de preservar el «benestar del seu matrimoni o dels seus fills».
- Iran compta amb lleis molt discriminatòries cap a les dones, que restringeixen la seva incorporació a determinats sectors d'ocupació.

Discriminació en el dret a la ciutadania

- En molts països les lleis posen barreres a la ciutadania o a la nacionalització basant-se en el sexe d'un pare o cònjuge. La ciutadania inclou, entre d'altres, el dret a votar, a tenir un passaport o a tenir protecció del govern del propi país a l'estranger.
- A Bangladesh perquè una persona pugui accedir a la ciutadania, ha d'haver tingut un pare o avi nascut al país.
 - A Kenya el dret a la ciutadania s'estableix en funció de la del pare.

Drets reproductius

L'esterilització forçada és un mètode coercitiu de planificació familiar que involucra extreure o inhabilitar quirúrgicament els òrgans reproductius sense un consentiment ple o informat. Encara que l'esterilització pot ser una opció de planificació familiar efectiva per a moltes dones, quan es realitza sense el consentiment previ i plenament informat d'aquestes és una greu violació de la integritat corporal i l'autonomia, en concret de la seva salut i drets sexuals i reproductius.

Algunes dades

- A Mèxic, per exemple, el defensor del poble ha acusat al govern d'obligar a indígenes a utilitzar mètodes d'anticoncepció, sota amenaça de retirar-los l'ajut contra la pobresa. Guerrero, Oaxaca, Chiapas i Veracruz són els estats on des de finals de la dècada passada s'han reportat aquestes violacions als drets sexuals i reproductius de les indígenes. L'ONU va demanar explicacions al govern *foxista* sobre les esterilitzacions a l'agost de 2002 (Magally y Ruiz, 2002).
- Almenys 60 milions de noies estan «desaparegudes» de diverses poblacions arran d'avortaments selectius de sexe o cures inadequades al ser considerades menys importants que els nois (E, Joni Seager, 2003).

b. Les víctimes de violència sexual exercida en el marc de conflictes armats

És molt més probable que les víctimes d'un conflicte armat modern siguin civils i no soldats, principalment dones i infants. La violació s'ha usat durant molt temps com una tàctica de guerra, que s'apliquen de vegades sistemàticament per aconseguir objectius militars o polítics. Les violacions comeses

II. Les persecucions per motius de gènere

durant la guerra solen tenir la intenció d'aterrar a la població, causar ruptures en les famílies, destruir a les comunitats i, en alguns casos, canviar la composició ètnica de la següent generació. De vegades s'utilitza també per infectar deliberadament a les dones per VIH o causar la infecunditat entre les dones de la comunitat que es pretén destruir. A més, durant un conflicte es força a les dones, tant física com econòmicament, a prostituir-se, de vegades per poder cobrir les necessitats bàsiques de la seva família. La guerra també repercuteix en les dones d'altres formes: les dones i els infants constitueixen la majoria dels refugiats i dels desplaçats interns.

«La violència sexual en els conflictes ha de considerarse com el crim de guerra que és; ja no pot considerarse com un dany col·lateral desafortunat de les guerres»

[Zainab Hawa Bangura, Representant Especial de les Nacions Unides, 2012]

Algunes dades¹⁴

- A la RDC es reporten aproximadament 1.100 violacions al mes, amb una mitjana de 36 dones i nenes violades cada dia. Es creu que més de 200.000 dones han sofert violència sexual en aquest país des que va iniciar el conflicte armat (ONU, 2009). Les dones no estan segures ni tan sols als camps de refugiats.
- La violació sexual de dones i nenes és omnipresent en el conflicte de la regió de Darfur de Sudan.
- Entre 250.000 i 500.000 dones van ser violades durant el genocidi de 1994 a Ruanda, és a dir, un 20% de les dones del país.

- La violència sexual va ser una característica particular de la guerra civil que va durar 14 anys a Libèria.
- A Sierra Leone, el 94% de les famílies desplaçades han sofert agressions sexuals, incloses violació, tortura i esclavitud sexual.
- A Síria, en el segrest conegut com «l'habitació de Mujahadeen», almenys 54 dones i infants alauites van ser presos com a ostatges per part de grups armats no estatals durant una ofensiva militar en una zona rural de Latakia a l'agost de 2013 i una gran part encara continuaven retinguts durant 2015 (CEAR, 2016).
- A l'Iraq, des d'abril del 2003 almenys 400 dones i nenes, fins i tot de vuit anys d'edat, han estat violades a Bagdad durant o després de la guerra (Human Rights Watch, 2003).
- Cada dues setmanes, una dona colombiana és objecte de «desaparició» segons un informe de l'any 2001 publicat per la Taula de Treball «Dona i Conflicte Armat».
- Entre 20.000 i 50.000 dones van ser violades durant el conflicte de Bòsnia, a principis de la dècada de 1990.
- En alguns pobles de Kosovo, entre el 30% i el 50% de totes les dones en edat reproductiva van ser violades per forces sèrbies.

La mutilació genital femenina

La mutilació genital femenina (en endavant MGF) és una forma de violència contra les dones; una pràctica ancestral que es perfila com una estratègia de control violent de la vida, el cos i la sexualitat de les dones, una violació greu i permanent dels seus drets.

La MGF consisteix en l'extirpació completa o parcial dels òrgans genitals femenins amb una finalitat no terapèutica que es duu a terme per raons culturals i socials. Es practica amb major freqüència a ne-

nes d'entre cinc i catorze anys, i habitualment està lligada a un ritu cerimonial de pas a l'edat adulta. Hi ha països on la seva prohibició està provocant que s'avanci l'edat amb l'objecte d'eludir conseqüències penals. Aquest és el cas de Guinea Conakry.

Es distingeixen diversos tipus de mutilació en funció de la severitat de la intervenció practicada, que pot abastar des de l'eliminació del prepuci del clítoris fins a la seva mutilació completa, extirpant també els llavis menors i els llavis majors.

Entre les conseqüències immediates es troben les hemorràgies, el dolor intens a causa de la quantitat de nervis que existeixen en els genitals externs, les infeccions produïdes per la falta de mesures higièniques, etc. La gravetat d'aquestes complicacions, unida a l'escassetat de serveis sanitaris, pot ocasionar la mort de la nena. A llarg termini, les conseqüències varien en funció del tipus de MGF que s'hagi practicat. En el cas de l'extirpació total -que és la més estesa- les conseqüències físiques comporten una especial gravetat: tumors, infeccions cròniques, parts d'alt risc per a la mare i per al nadó, etc. **La vida de les dones mutilades no només es veu afectada físicament, l'impacte és integral.** Després de la mutilació es modifica inevitablement la sensibilitat sexual, arribant a dificultar o impedir les relacions sexuals, i pot ocasionar alteracions de l'apetit i del somni, sentiments de pèrdua d'autoestima, depressió, ansietat, etc.

La MGF és una manifestació de la violència i la desigualtat de gènere, que es nodreix i perpetua a partir d'una sèrie de conviccions i percepcions molt arrelades en les estructures socials, culturals i religioses. Les raons que s'addueixen per realitzar-la són variades i mostren la seva connexió amb la violència estructural contra les dones:

- **Socials:** es realitza com un ritu d'iniciació de les nenes a l'edat adulta, un pas per a la integració en la comunitat i per a la susten-

tació de la cohesió i identitat social del grup. La pressió social és tan intensa que les dones han de lluitar contra el rebuig i l'aïllament si no segueixen la tradició.

- **Sexuals:** és un mètode per controlar la sexualitat de les dones i un requisit indispensable per poder casar-se. Es considera que garanteix la virginitat i la fidelitat de les dones, elements que es lliguen a l'honor de tota la família. S'argumenta també que la dona mutilada augmenta el plaer sexual del marit i que les dones que no passen per la mutilació no estan «netes» i van a prostituir-se.
- **Terapèutiques:** existeix la creença que augmenta la fertilitat, facilita el part i protegeix la vida del fetus. Fins i tot que, durant el part, el bebè pot morir si toca el clítoris amb el cap.
- **Higièniques i estètiques:** els genitals externs femenins són considerats bruts i lletjos, la seva eliminació fa a la dona neta i bella.
- **Espirituals:** la mutilació s'associa a la puresa espiritual. Aquelles dones a les quals no se'ls practica són considerades impures i se'ls prohibeix la manipulació d'aliments i begudes.

Algunes dades¹⁶

- S'estima que 200 milions de nenes i dones han sofert algun tipus de mutilació/ablació genital en 30 països. En gran part d'aquests països, la majoria van ser tallades abans dels 5 anys d'edat.
- La mutilació genital femenina afecta a 130 milions de nenes i dones en tot el món i posa en risc a 2 milions cada any. El predomini d'aquesta mutilació es va estabilitzar a nivells per sobre del 90% en molts països durant l'última dècada, amb poques millores en el transcurs dels anys.
- Com ha advertit darrerament UNICEF, si no es prenen mesures radicals per combatre l'ablació, els propers deu anys hi haurà 30 milions de nenes arreu del món amb risc de patir algun tipus de mutilació genital.

II. Les persecucions per motius de gènere

Com hem dit, la MGF no és una pràctica aïllada d'altres violacions dels Drets Humans de les dones. Per exemple, està íntimament lligada amb el matrimoni forçat.

El matrimoni forçat

El matrimoni forçat (en endavant, MF) a edats molt primerenques és una pràctica estesa al món. Partim de la definició del Consell d'Europa (2005), que inclou tant els matrimonis resultat de violència física i d'amenaques, com els consentits com a conseqüència de pressions emocionals, socials o de tipus econòmic; així com també els matrimonis «pactats» per la família, on els contraents preserven la capacitat d'incidir, o fins i tot rebutjar, les propostes matrimonials. La complexitat del fenomen comporta l'existència d'un perfil de persones (sobretot dones), que poden trobar-se en situació de vulnerabilitat.

Aquesta pràctica ve acompanyada, en molts casos, per maltractaments continuats i contribueix a perpetuar un cercle de pobresa, violència i desprotecció. La majoria d'aquestes dones estan exposades a l'abús i a les relacions sexuals forçades. Les seves manifestacions coercitives, que atempten contra l'autonomia, han de ser rebutjades. La discriminació i la **violència contra elles estan emparades per la comunitat i per la tolerància i incapacitat de les institucions per protegir-les**. Si decideixen trencar amb aquesta situació i refer la seva vida, es troben davant una violenta estigmatització, rebuig social i una possible persecució per part del marit, de la seva família i de la comunitat.

Ens preocupa notòriament el MF de menors, sovint emparat per lleis, com és el cas de Turquia. Aquestes disposicions relatives a l'edat mínima per casar-se són clarament contràries a l'article 2 de la Convenció sobre els Drets dels Infants i a l'article 16 de la CEDAW i fan a les noies vulnerables a la violència.

Cal recordar que en casar-se a edats tan primerenques, les noies es queden embarassades massa joves. L'embaràs a principis o mitjans de l'adolescència, abans que les noies estiguin biològica i psicològicament preparades, comporta dificultats tant per a la mare com per al infant. Per exemple, els bebès poden néixer prematurs, baixos de pes, o ser petits per al període de gestació en què es troben. El matrimoni primerenc també redueix les possibilitats de les noies per estudiar i treballar, i en conseqüència la participació econòmica de les dones que es casen aviat és molt menor que la de les altres.

Des d'una perspectiva política i jurídica, els MF susciten notable interès (i preocupació), havent estat objecte d'una recent i fragmentada regulació.¹⁷ Catalunya, on aquests matrimonis tenen una creixent presència a causa dels moviments migratoris, ha estat pionera en recollir específicament en l'article 5 de la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, els MF com una manifestació de violència en l'àmbit social o comunitari, juntament amb altres conductes. Al mateix temps, ha establert un seguit de protocols d'actuació de les diferents administracions.¹⁸ Totes aquestes disposicions i mesures són però encara parcials i fragmentàries

Algunes dades¹⁶

A escala mundial, més de 700 milions de dones que viuen actualment es van casar sent nenes (amb menys de 18 anys d'edat). D'aquestes dones, més d'una de cada tres —o bé uns 250 milions— es van casar abans de complir els 15 anys.¹⁹ Les nenes casades no solen tenir la possibilitat de negociar efectivament unes relacions sexuals segures, la qual cosa les fa vulnerables davant l'embaràs precoç així com davant les infeccions de transmissió sexual, inclòs el VIH.

Violència masclista familiar

En relació amb la violència masclista intrafamiliar és necessari assumir que no és una situació aïllada que es dona en l'àmbit privat, sinó que és conseqüència de la manera de relacionar-nos en l'àmbit social i quotidià que sembla haver-se tornat habitual i acceptat. Particularment la violència contra les dones i les nenes emergeix com a resultat d'una manera històrica de relacionament, en el qual les víctimes no han estat tractades com a subjectes de drets.

La violència i les morts relacionades amb l'exigència de dots constitueixen violència masclista familiar. L'assassinat per causa del dot és una pràctica brutal on la dona és assassinada pel seu espòs o els seus parents polítics quan la família no compleix amb les exigències del dot, que és un pagament realitzat al moment del matrimoni com a regal a la nova família. Encara que els dots o pagaments similars prevalen a nivell mundial, els assassinats per dot ocorren especialment a Àsia meridional.

Un altre tipus de violència masclista intrafamiliar es l'homicidi per honor. En moltes societats, les víctimes de la violació, les dones sospitoses de practicar el sexe prematrimonial i les dones acusades d'adulteri han estat assassinades pels seus familiars ja que la profanació de la castedat de la dona és considerada com una ofensa a l'honor de la família.

Algunes dades¹⁶

- A Rússia 36.000 dones reben una pallissa diària a mans dels seus companys
- El Fons de Població de les Nacions Unides (UNFPA) calcula que la xifra anual mundial de dones víctimes del que es denominen «homicidis per motius d'honor» pot arribar a 5.000.

- A Iran, per exemple, 45 dones de menys de 20 anys van ser assassinades per familiars propers en el que s'anomena «homicidis per motius d'honor» en la província de Khuzastán en el període de 2 mesos de l'any 2003.
- Algunes de les més greus violacions de Drets Humans que sofreixen les dones a Turquia són els «crims d'honor», que són especialment freqüents a les regions de l'Est i el Sud-est de Turquia. Allà és tradició matar a la dona o a la nena que se surt del paper social establert, especialment referent a la seva sexualitat o interacció amb homes que no són de la família. Igualment, formen part del codi social les proves de virginitat i diverses normes consideren que la virginitat de la víctima és un element fonamental del crim. El sistema considera que l'honor d'un home es troba en el cos de la seva germana, filla, mare o esposa. Les normes socials encoratgen a les famílies a actuar en defensa del seu «honor» i la legislació les protegeix si ho fan. El marit, pare o germà que ha assassinat a l'esposa, filla o germana per defensar «l'honor» de la família o el seu propi, queda impune.

III. Persecucions motivades per l'orientació sexual i la identitat de gènere²¹

Les societats del segle XXI han après, en teoria, que el sexe no determina l'orientació sexual ni la identitat de gènere. El fenomen de l'homosexualitat desmenteix el determinisme biològic i sosté la importància de la diversitat cultural, ja que té diferents significats segons la societat en que es manifesti, sent el resultat de tradicions socioculturals que fan recomanable o no l'expressió de l'homosexualitat. Quan parlem de LGBTI,²² ens estem referint a:

II. Les persecucions per motius de gènere

- **Lesbiana**, és una dona que se sent atreta física, romànticament i/o emocionalment de manera perdurable per altres dones.
- **Gai**, normalment descriu a un home que se sent atret física, romànticament i/o emocionalment de manera perdurable per altres homes. El terme Gai també es pot utilitzar per a descriure tant homes com dones lesbianes.
- **Bisexual**, és aquella persona que se sent atreta física, romànticament i/o emocionalment tant per homes com per dones. No té perquè implicar atracció dels dos sexes al mateix temps, ni tampoc una atracció per igual.
- **Transgènere**,²³ són persones per les quals la identitat de gènere no es correspon amb el sexe biològic assignat al néixer. És important remarcar que el transgènere és una persona amb una identitat de gènere no convencional i que això no té res a veure amb la seva orientació sexual. Una persona transgènere pot ser heterosexual, homosexual o bisexual. Cal remarcar també que una persona que fa la transició per a canviar el seu sexe es diu transsexual. I l'operació a la qual se sotmeten persones transgènere que volen canviar els seus òrgans sexuals es diu reassignació de sexe. No totes les persones transgènere volen fer aquest canvi. Moltes mantenen els seus òrgans sexuals tota la seva vida perquè així ho prefereixen. Totes les persones transgènere i transsexuals es poden designar com a **persones trans**
- **Intersexual**, defineix la condició de l'individu que neix amb una anatomia reproductiva o sexual i/o amb patrons dels cromosomes que semblen no ajustar-se a les típiques nocions biològiques d'home o dona. Aquestes condicions poden ser evidents al néixer, a la pubertat, o poden descobrir-se en una revisió mèdica. Una persona intersexual pot identificar-se com home o com dona i la seva orientació sexual pot ser lesbiana, gai, bisexual o heterosexual.

La persecució d'aquest col·lectiu es materialitza en violència sexual i

de gènere, agressions físiques i psicològiques, tortura i assassinat a les mans d'agents estatals o membres de la comunitat o de la família, de falta de protecció policial, detencions arbitràries, acusacions de conducta immoral o desviada, extorsió, pena de mort. Parla també de la negació dels drets de reunió, expressió i informació, de discriminació en l'accés a serveis de salut, educació i ocupació, així com a altres serveis socials.

En moltes societats encara avui dia es segueix considerant l'homosexualitat, la bisexualitat, la intersexualitat i el transgènere com una malaltia que és necessari «curar». A aquest efecte es produeixen intents de canviar, per la força o la coacció, la preferència sexual o la identitat de gènere d'una persona, la qual cosa pot constituir tortura o tracte inhumà o degradant, així com involucrar altres violacions greus de Drets Humans.

Les persones LGBTI tenen els seus drets limitats, en major o menor intensitat, a la totalitat dels països del món, bé sigui per lleis discriminatòries i/o culpabilitzadores, o per costums i/o pràctiques socials que menyspreen els drets d'aquest col·lectiu.

A quina vulneració de drets ens referim?

- Es vulnera el dret a la vida en els Estats que contempen la pena de mort per sodomia.
- El dret a no ser torturat ni a rebre un tracte cruel, inhumà o degradant per les forces policials en els casos de persones LGBTI detingudes. La detenció arbitrària de persones sospitoses per la seva orientació i/o identitat de gènere no és una excepció sinó una norma encara avui a molts països.
- Es nega la llibertat de moviment a parelles de persones LGBTI de diferents nacionalitats perquè no es reconeix la relació i el vincle entre persones del mateix sexe. Es nega el dret a la intimitat per l'existència de lleis de sodomia que poden ser aplicades a perso-

nes LGBTI, encara que la relació es dugui a terme en l'àmbit privat. Se'ls nega explícitament el dret a la llibertat d'expressió, manifestació, reunió i associació.

- Els governs neguen el dret de formar una família perquè no reconeixen les famílies de parelles homosexuals. Se'ls neguen, doncs, els drets dels que gaudeixen les parelles heterosexuales encara que no tinguin el reconeixement legal de l'Estat. Això afecta definitivament als fills de parelles homosexuals d'un/a o altre/a que conviuen amb ells/es, sent possible que se'ls negui la custòdia d'acord amb la seva orientació sexual.
- Es restringeix la pràctica religiosa, mantenint-les d'aquesta manera fora de les seves estructures i negant la seva existència.
- Entre els drets econòmics, un dels més afectats és el dret al treball. No només existeix una clara discriminació en polítiques laborals i en pràctiques dutes a terme pels governs i els empresaris respecte les persones LGBTI, sinó que també són víctimes d'acomiadaments injustificats. Sovint, el dret a un procés just es veu afectat pel prejudici de l'administració i dels jutges.
- De la mateixa manera, el dret a la salut física i mental entra en conflicte amb polítiques i pràctiques discriminatòries per l'actitud homòfoba d'alguns tècnics i professionals de la salut, així com per la seva falta de preparació adequada. Relacionat amb aquest punt, existeixen determinats Estats que consideren el fet de tenir una orientació sexual i identitat de gènere diferent a la imperant com una malaltia o un desordre psiquiàtric, fet que provoca l'internament de les persones LGBTI en institucions mentals.

A més, hi ha països on l'homosexualitat no està penada legalment però en els quals les persones LGBTI sofreixen de forma diària discriminació i crims d'odi. El discurs LGBTIfòbic de molts governants, polítics, religiosos i mitjans de comunicació fomenta un clima d'intolerància i discriminació contra la població LGBTI i fins i tot encoratja la violència

contra aquestes persones. No podem passar per alt que lesbianes i dones trans, a causa de les desigualtats de gènere existents, sofreixen una major vulnerabilitat perquè la seva situació social i econòmica sol ser més precària. Les dones transsexuals sofreixen persecució al no ajustar-se a les normes acceptades sobre el que és ser 'home' o 'dona', i poden ser percebudes com una amenaça per a les normes i els valors socials. Són objecte de greu violència física, psicològica o sexual. Freqüentment, la falta de suport familiar, la privació d'ocupació i habitatge les obliga a exercir la prostitució, la qual cosa augmenta la seva vulnerabilitat. Per la seva banda, les persones intersexuals poden ser objecte de persecució a causa de la seva anatomia atípica. En alguns països se'ls associa amb la bruixeria.

La conseqüència final és que, depenent de la intensitat, gravetat o l'acumulació de diferents mesures d'aquesta actitud LGBTIfòbica, ens trobem davant d'una greu discriminació o davant d'una persecució i, per tant, serà susceptible de protecció internacional.

Algunes dades¹⁶

El 2015, un total de 72 països empraven lleis per criminalitzar a les persones per la seva orientació sexual o identitat de gènere.²⁴ La llista més escruixidora és la dels onze països que castiguen les relacions homosexuals amb la pena de mort,²⁵ encara que no tots l'apliquen. A Rússia també s'esperona a les organitzacions LGBTI amb desqualificacions com la de pretendre «reduir la població de la Federació Russa». I mentre la legislació nacional sobre crims d'odi no cobreix els delictes contra persones a causa de la seva orientació sexual o la seva identitat de gènere, una llei homòfoba i repressiva de 2013 castiga de forma vaga i imprecisa la «propaganda de l'homosexualitat entre menors», la qual cosa ha facilitat la infiltració i boicot d'actes organitzats pel col·lectiu LGBTI.

IV. Tràfic d'éssers humans amb finalitats d'exploació

El tràfic d'éssers humans està considerat com una de les infraccions penals més greus a escala mundial. Comès sovint dins del marc de la delinqüència organitzada, més enllà de ser una violació dels Drets Humans que atempta contra la vida, la llibertat, la dignitat i la seguretat de les persones constitueix la seva negació i és considerat una forma moderna d'esclavatge (l'anomenat esclavatge del segle XXI), que afecta a col·lectius específics com serien dones en situació de vulnerabilitat, menors d'edat i persones estrangeres en situació administrativa irregular. El Protocol de Nacions Unides per Prevenir, Suprimir i Castigar el Tràfic de Persones, especialment de dones i infants, conegut com a Protocol de Palerm, defineix el tràfic d'éssers humans—en anglès trafficking i en castellà trata— com:

«la captació, el transport, el trasllat, l'acolliment o la recepció de persones, recorrent a l'amenaça o a l'ús de la força o altres formes de coacció, al rapte, al frau, a l'engany, a l'abús de poder o d'una situació de vulnerabilitat, o a la concessió o recepció de pagaments o beneficis per obtenir el consentiment d'una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb finalitats d'exploació. L'exploació inclou, com a mínim, la derivada de la prostitució i d'altres formes d'exploació sexual, treballs o serveis forçats, esclavitud o pràctiques similars, servitud i extracció d'òrgans».[Protocol de Palerm 2000]

En el cas del tràfic, el consentiment de la víctima és irrellevant perquè es recorre, amb finalitats d'exploació, a l'amenaça, l'engany, la força o altres formes de coacció. No ha de confondre's amb el **tràfic il·lícit de persones migrants** —en anglès *smuggling*, en castellà *tráfico*—.

Tràfic il·lícit de persones migrants

l'acte de facilitar l'entrada il·legal d'una persona en un país del que no és nacional o resident permanent

amb la finalitat d'obtenir directa o indirectament un benefici econòmic o qualsevol altre tipus de benefici

L'Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Crim (UNODC, per les seves sigles en anglès) estableix una diferenciació de **tres parts en el procés de tràfic d'éssers humans**:

Tràfic d'éssers humans

els actes criminals cap a les persones

els mitjans emprats per cometre aquests actes (que inclouen formes més o menys explícites d'ús de la força)

els objectius (el propòsit de l'exploació i les diverses formes que adopta)

L'acció amb persones de:

- reclutar o captar
- transportar o traslladar
- traspasar
- allotjar, guardar o acollir
- rebre o adquirir

A través dels mitjans de:

- amenaça o ús de la força o altres formes de coerció
- segresto o rapto
- frau o enganys
- abús de poder o d'una posició de vulnerabilitat
- pagar o oferir beneficis a una persona que té el control o autoritat sobre una altra persona

els objectius (el propòsit de l'exploació i les diverses formes que adopta)

Diferències entre tràfic d'éssers humans i tràfic il·lícit de persones migrants

Les persones migrants víctimes de tràfic d'éssers humans són considerades víctimes d'activitats criminals (no és així en el cas de les persones migrants irregulars que han recorregut a «facilitadors»)

Les víctimes de tràfic d'éssers humans no han expressat consentiment o ho han fet sota pressió o engany.²⁶

L'exploració es produeix una vegada que arriben als llocs de destinació. En principi la facilitació de la immigració irregular no suposa l'exploració en destinació de les persones migrants irregulars.

El benefici econòmic és resultat de l'exploració en el cas de les persones víctimes de tràfic. Per contra, en el cas del tràfic il·lícit de persones migrants, el benefici econòmic és resultat del moviment en si mateix.

En el tràfic d'éssers humans la relació no acaba una vegada arribats als llocs de destinació (exploració subsegüent). En el tràfic il·lícit de persones migrants la relació acaba una vegada arribada als llocs de destinació.

Les víctimes de tràfic d'éssers humans poden tornar a ser «objecte de tràfic» o «revenues» («revictimització») a un altre país, en un altre lloc d'un mateix país o per part d'un altre explotador.

El tràfic d'éssers humans no té perquè suposar un desplaçament entre dos països. En el cas del tràfic il·lícit de persones migrants, el fenomen exigeix sempre el creuament d'una frontera internacional.

Font:

Algunes dades

Moltes dones són captades per les xarxes de tràfic als seus països d'origen. Són enganades a través de falses promeses i/o oportunitats laborals. La majoria no sap que serà obligada a exercir la prostitució; o sabent-ho, desconeixen les condicions d'exploració a les quals es veuran sotmeses (violència, coaccions, amenaces a les famílies...). Les xarxes els hi faciliten diners, vies d'entrada i documentació. Una vegada als països de destinació es troben amb deutes molt alts que han de pagar prostituint-se i que les lliguen a la xarxa.

Altres dones són captades en el camí. La seva fugida està relacionada amb altres persecucions de gènere com la violència masclista intrafamiliar, els MF o la MGF; o amb contextos de guerra i violència generalitzada on els seus cossos són utilitzats com a camps de batalla. És el cas de dones de RDC, Somàlia, Algèria, Guinea Conakry o Costa d'Ivori. Totes elles desenvolupen estratègies per sobreviure als perills del viatge. Els coneguts com a «marits del camí» (membres de la pròpia xarxa) es converteixen, paradoxalment, en una espècie de «protectors» a canvi de la disponibilitat sexual i domèstica de les dones i del control absolut sobre elles.

El tràfic de persones amb finalitats d'exploració sexual no és un fenomen nou. Constitueix una realitat històrica; una manifestació extrema, invisibilitzada i quotidiana de la situació de desigualtat que viuen les dones al món i de la violència exercida contra elles. Són molts els **factors que han facilitat i faciliten la implantació, el creixement i la consolidació de les xarxes de tràfic**. D'una banda, la pobresa endèmica de països com Nigèria, que ha despulat a moltes persones,

II. Les persecucions per motius de gènere

en la seva majoria joves, d'una alternativa de vida digna i segura i ha facilitat l'aparició d'aquestes xarxes que impliquen a funcionaris, líders comunitaris i autoritats polítiques i religioses.

Les dones, principals víctimes, són especialment colpejades per la pobresa i pels fenòmens d'invisibilització i mercantilització de les persones. D'altra banda, en la seva obsessió per les polítiques de seguretat i de lluita contra la immigració irregular, Europa ha bloquejat les seves fronteres a través d'un ampli dispositiu militar i policial que dificulta l'arribada de persones necessitades de protecció internacional i que ha convertit la fugida en una nova forma de violència. Finalment, el tràfic no només és una realitat amb arrels culturals, socials i polítiques. És, sobretot, una realitat de mercat.

El mercat s'imposa com un escenari en el qual una minoria opera amb l'objectiu de maximitzar el benefici i l'interès individual per sobre del respecte dels Drets Humans. L'existència i el creixement d'aquestes xarxes s'alimenta de la creixent indústria del sexe i de la necessitat de persones per atendre i cuidar a les persones majors o en situacions de dependència als països de destinació, principalment a Europa.

Malgrat que existeix una falta generalitzada de dades, estadístiques oficials i mecanismes de seguiment, Women's Link Worldwide estima que **el tràfic va afectar a 20 milions de persones en 2014** (inclosos nens i nenes), però tan sols 44.700 han sigut identificats.²⁷ Segons l'UNODC les dues tercers parts de les víctimes detectades pels Estats són dones i les **víctimes de tràfic amb finalitats d'explotació sexual constitueixen el 79%.**²⁸

El tràfic és un negoci transnacional que anualment genera uns 7.000 milions de dòlars de benefici a través de l'explotació de persones. Se

situa en el tercer lloc entre els negocis il·lícits més lucratiu del món, després del tràfic de drogues i el d'armes. Segons l'ONU, l'Estat espanyol és un dels principals països de destinació i de trànsit de les xarxes de tràfic. La Xarxa Espanyola contra el tràfic de Persones estima que entre 40.000 i 50.000 dones són explotades sexualment a l'estat. El tràfic és, de fet, la principal causa al·legada en les sol·licituds d'asil per motius de gènere.²⁹

La UNODC estima que al voltant de 10.000 persones, en la seva majoria dones i menors, són traficades anualment des de Nigèria per a la seva explotació en països de la regió (Benín, Costa d'Ivori i Gabon), a Europa (Itàlia, Espanya i Regne Unit) o en països del Golf (Aràbia Saudita). Moltes d'aquestes dones veuen la possibilitat de viatjar a Europa com una oportunitat per escapar de la pobresa i l'exclusió. A Benín City (d'on procedeixen el 94% de les dones nigerianes trasllades a Europa amb finalitats d'explotació sexual) una de cada tres noies joves ha rebut una oferta per 'treballar' a Europa.

5.200 dones i nenes yezaidís encara estaven en mans de l'Estat Islàmic el 2015, en ocasions en nuclis urbans com Raqqa (a Síria), com a part d'un sistema organitzat d'esclavitud sexual. En molts casos, van ser forçades a casar-se amb membres del grup armat, venudes o cedides com a regals a aquests.

«Ens van fer l'escissió amb un ganivet, sense cap calmant. Recordo que quatre persones ajudaven a la noumú, cada una m'aguantava d'una extremitat mentre la dona ens tallava amb el ganivet.»

Awa, va venir a Catalunya des de Mali fugint d'un matrimoni forçat. Quan tenia 14 anys la van obligar a casar-se amb algú a qui ella no estimava. El seu ex marit la forçava i mal-

tractava. Ara té una nena i sota cap circumstància vol tornar al seu país per temor a què la seva filla pugui ser víctima, com ho va ser ella, de la mutilació genital femenina.

-«Mai em permetia sortir i, un diumenge, després d'un mes al pis, la madame em va fer seure per parlar i em va preguntar si sabia que li havia de pagar 63.000 euros.»

Patience, nigeriana, tenia 16 anys quan una amiga de la seva mare li va prometre una feina a una llar a Europa, en concret, a Espanya. Un home la va acompanyar fins a Madrid, on algú la va recollir i la va portar a un pis de Barcelona. Va aconseguir fugir però a la Fiscalia no es creien que tenia 17 anys

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

Hem vist als capítols anteriors les diferents manifestacions que pot adoptar la discriminació i la violència cap a les dones. **Quan la discriminació té conseqüències essencialment lesives, o suposa una violació greu d'un dret humà, constitueix una persecució a la que cal donar resposta des del dret d'asil.**

El dret a buscar asil i gaudir-ne és un dret recollit a l'article 14 de la Declaració Universal de Drets Humans. Al 1951 neix, en el marc de les Nacions Unides, la **Convenció de Ginebra sobre l'Estatut dels Refugiats** i el Protocol de Nova York de 1967. Aquests han anat conformant, juntament amb altres instruments, el **dret internacional de protecció de les persones refugiades en el qual s'han basat les legislacions nacionals**. La Convenció defineix com refugiada a la persona que té **fonamentats temors** de ser perseguida per motius **ètnics, de religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o opinions polítiques**, es troba fora del seu país de nacionalitat i no pot, a causa dels esmentats temors, o no vol acollir-se a la protecció d'aquest país.

A més de definir qui és una persona refugiada, la CG decideix les regles dels individus als quals se'ls garanteix el dret d'asil i les responsabilitats de les nacions que garanteixen l'asil. **Els Estats signataris de la CG i el Protocol de Nova York (145 en total) assumeixen, per tant, l'acollida i protecció de les persones que arriben al seu territori en busca d'asil.**

L'Oficina de l'Alt Comissionat de Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) fou creada per una resolució de l'AGNU el 14 de desembre de 1950, amb seu a la ciutat de Ginebra. Va iniciar les seves funcions el mes de gener de 1951, amb l'objectiu d'ajudar a restablir els refugiats europeus que encara estaven sense llar com a conseqüència de la Segona Guerra Mundial. ACNUR és el «guardià» de la CG i el seu Protocol.

A continuació anirem desglossant la Convenció i descobrint els conceptes i idees darrere del dret d'asil.

I. La persecució

En l'àmbit de l'asil, **la persecució** és tot acte mitjançant el qual es viola greument els drets fonamentals d'una persona per motius ètnics, de religió, nacionalitat, opinió política o pertinença a un determinat grup social.³⁰ Per a que el sistema d'asil reconegui l'existència d'una persecució és necessari que **la persona demostrï per fonamentada de ser perseguida o patir danys greus**. Si bé no és suficient tenir constància que en el seu país d'origen es violen greument els Drets Humans, l'ACNUR fa posicionaments i recomanacions de no retorn en relació a conflictes.

Com hem vist al capítol II, existeix persecució per motius de gènere quan les violacions dels Drets Humans tenen relació amb el paper que se li assigna a una persona per la seva pertinença a un sexe o degut a la seva orientació sexual o identitat de gènere. Aquesta persecució s'exerceix en major mesura contra les dones degut a la seva situació de desigualtat. Les persecucions per motius de gènere, al no estar recollides com a supòsit explícit de persecució a la CG, s'inscriuen dintre de les persecucions per pertinença a un determinat grup social. Per tant, les víctimes de violació de Drets Humans o aquelles que tenen por fonamentada de patir un dany per aquests motius, són susceptibles de merèixer protecció internacional i gaudir de l'estatut de refugiades a qualsevol país signatari de la Convenció. **La base de la persecució o por fonamentada està, doncs, en les assignacions de gènere quan li són atribuïdes a una persona en un context determinat.**

En el moment de donar resposta a les persones que sol·liciten asil en un territori, s'ha de protegir-les sense obviar que:³¹

- El patró de discriminació que viuen les dones a tot el món es materialitza en molts contextos en una persecució pel simple fet de ser dones.
- El tipus de persecució que pateixen homes i dones s'infligeix a aquestes tant mitjançant formes comunes com específiques pel fet de pertànyer a aquest sexe.

Les persones a les que es violen els seus drets fonamentals han de ser protegides sense discriminació per qüestions de gènere.

II. El principi de no devolució

El Dret Internacional prohibeix als Estats l'expulsió o devolució d'una persona al territori de qualsevol país en el qual la seva vida o la seva llibertat es trobin amenaçades, o en el qual puguin sofrir tortura, tractes inhumans o degradants o altres transgressions dels seus Drets Humans.³² La prohibició contra la devolució es recull en l'article 33.1 de la CG com a garantia imprescindible de l'exercici del dret d'asil. Però és també un component fonamental de la prohibició consuetudinària de la tortura i els tractes o càstigs cruels, inhumans o degradants. La CEDH (article 3) diu que ningú podrà ser sotmès a tortura ni a penes o tractes inhumans o degradants, i la Convenció contra la Tortura i altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans o Degradants (article 3.1) prohibeix als Estats part expulsar, retornar o extraditar a una persona a un altre estat quan hi hagi raons fundades per creure que estaria en perill de ser sotmesa a tortura. En aquest sentit, el TEDH ha dictaminat que la prohibició brindada per l'article 3 de la CEDH en contra del maltractament és igualment absoluta pel que fa a l'expulsió.

L'ACNUR³³ ha reiterat que l'expulsió o el retorn d'una persona a un país on hi ha motius substancials per creure que enfrontarà un risc real de tortura, tractes o càstigs inhumans o degradants es troben dins de l'abast de la prohibició de tals actes. Això s'aplica igualment a l'expulsió o el retorn d'una persona a un país del que podria successivament ser expulsada o retornada a un tercer país on enfrontaria un risc real de tal tracte. L'incompliment d'aquest principi deixa sense garanties de protecció internacional a les persones refugiades. **És d'obligat compliment al territori de l'Estat, en aigües internacionals i en països en trànsit.**

Al març de 2015 el TEDH va paralitzar l'expulsió d'una dona camerunesa perseguida per motius de gènere (víctima de violència i matrimoni forçat) que va sol·licitar asil a l'Aeroport de Madrid-Barajas. Després de més de 20 dies a l'aeroport, la OAR va denegar la seva petició d'asil. Des de CEAR es va interposar un recurs davant l'Audiència Nacional sol·licitant mesura cautelaríssima perquè s'autoritzi la permanència a Espanya davant els indicis d'un risc real per a la seva vida i integritat física en cas de devolució a Camerun. L'Audiència Nacional va rebutjar l'autorització d'aquesta mesura. Davant l'expulsió imminent, el servei jurídic de CEAR va sol·licitar davant del TEDH l'aplicació de la regla 39 per evitar que la dona fóra expulsada de l'Estat espanyol.

Des de 2011, CEAR ha presentat 45 recursos dels quals 42 s'han resolt favorablement davant la Cort per a paralitzar l'expulsió de persones sol·licitants d'asil denegades després d'haver realitzat la petició de protecció internacional en frontera.

III. Els agents de persecució

A més de tenir en compte qui exerceix la violència, en l'àmbit del dret d'asil és de gran rellevància el rol que juga l'Estat. Segons el dret d'asil l'agent perseguidor pot ser:

- Estatal: quan qui persegueix és l'Estat a través de les seves institucions o autoritats.
- No estatal: quan l'agent no forma part de l'estructura estatal. Per exemple, la família propera i /o extensa, els membres d'un grup comunitari extens al que pertany la persona perseguida o tanmateix la pròpia estructura social. La major part de les violacions dels drets fonamentals de les dones són perpetrades per agents no estatals.

El tracte greument discriminatori i altres tipus d'ofenses perpetrades per la població local o per individus poden equiparar-se a persecució si les autoritats les toleren de manera deliberada o si es neguen a proporcionar protecció eficaç.³⁴

És responsabilitat de l'Estat protegir a les persones i, en cas de no poder o no voler fer-ho, la persona perseguida té dret a buscar protecció internacional. Allà on el perseguidor sigui un agent no estatal, ha d'aplicar-se un anàlisi bifurcat (ACNUR) pel qual s'estableix un nexa si:³⁵

- a) l'actor no estatal va ser motivat per una de les raons previstes en la Convenció de Ginebra;
- b) l'Estat tolera o promou la persecució, o és incapaç de protegir a la persona danyada.

L'abordatge de la violència contra les dones ha de partir d'una visió integral, atenent a les seves causes i les seves formes de perpetua-

ció social. Encara que l'Estat faci esforços per eradicar pràctiques concretes, pot seguir exercint una violència estructural i sistemàtica contra elles.

Feminicidi³⁵

Depenent del tipus de feminicidi, els agents de persecució són diversos: persones amb un vincle amb les víctimes, grups amb poder econòmic que «consumeixen dones», empresariat, institucions i forces de seguretat de l'Estat, crim organitzat (maras, narcotràfic, xarxes de tràfic de persones...), sectes i agents estatals i paraestatals vinculats a la «neteja social», entre d'altres.

El feminicidi és considerat pel moviment feminista un crim d'Estat ja que aquest no és capaç de protegir a les seves víctimes, o tolera o promou les violències feminicides. Comporta la ruptura de l'Estat de Dret en ser incapaç de garantir la vida, d'actuar amb legalitat i fer-la respectar, de proporcionar justícia i reparació a les víctimes, de prevenir i eradicar la violència. Aquest corporativisme dels Estats pot arribar a involucrar de forma activa en els crims a les seves institucions i les seves estructures, per exemple, a través de:

- Tortures, amenaces, enjudiciaments i assassinats de falsos perpetradores.
- Amenaces i assassinats als qui treballen per l'esclarament dels fets i lluiten contra la impunitat.
- Seguiments i vigilància per part d'institucions governamentals.
- Campanyes de difamació contra els qui estan treballant per esclarir els fets.
- Boicot laboral: complicitat amb agents socials per aconseguir l'os-tracisme social.

MGF i MF

La MGF es realitza, habitualment, per llevadores tradicionals amb una forta legitimació i suport social. Si bé la tipificació com a delictes de la MGF, el matrimoni forçat i la violència masclista intrafamiliar pot contribuir a reduir la impunitat enfront d'elles, l'adopció de lleis no constitueix la garantia d'implementació de pràctiques i polítiques públiques necessàries per a la seva prevenció i eradicació. Quan es tracta de violències patriarcals, les estructures de l'Estat poden reforçar aquestes persecucions a través de la seva participació activa, tolerància, falta de voluntat per eradicar-les o la incapacitat per fer-ho.

A tall d'exemple, a principis d'agost de 2016 el Parlament Panafricà, que és l'òrgan legislatiu de la Unió Africana, ha aprovat la prohibició de les pràctiques de la MGF en els seus 50 Estats membres. Aquesta mesura de progrés quant al dret de les dones s'ha acceptat en virtut del Pla d'Acció que signaven 250 diputats i representants del Fons per a la Població de Nacions Unides.³⁷ No obstant això, la MGF se segueix practicant.

Tràfic d'éssers humans

L'existència d'una llei que al país d'origen prohibeixi el tràfic de persones no és suficient per si mateixa si no s'aplica de manera efectiva, si no existeixen mecanismes administratius per brindar protecció i assistència a les víctimes o si aquestes activitats delictives són de facto tolerades per les autoritats, o fins i tot facilitades per funcionaris estatals. En aquestes circumstàncies, l'agent de persecució podria ser el propi Estat, que es converteix en responsable, ja sigui per acció o per omissió. A més, en el cas del tràfic, cobra especial rellevància el que la llei d'asil denomina «necessitats de protecció internacional sorgides in situ»; és a dir, aquelles que són motivades per esdeveni-

ments succeïts amb posterioritat a l'abandonament del país d'origen. Aquest és el cas de les dones que són captades en el camí.

Riscs davant la tornada

A més de la persecució soferta durant la seva pertinença a la xarxa, la tornada al país d'origen posa a les dones víctimes de tràfic en un risc greu de sofrir persecució. Les dones s'enfronten, entre altres situacions, a:

- Les represàlies de la xarxa, que poden ser també dirigides contra altres membres de la família. Sovint aquestes represàlies estan motivades per l'impagament del deute.
- La probabilitat real de tornar a ser objecte de tràfic.
- El greu ostracisme, discriminació severa o el càstig per part de la família o de la comunitat local o, en alguns casos, per les pròpies autoritats, motivat per l'exercici de la prostitució.

Davant aquests riscos, l'Estat està obligat a complir amb el principi de «no devolució» que prohibeix expulsar a una persona a qualsevol lloc on la seva vida o la seva llibertat corrin perill. El seu incompliment deixa sense garanties de protecció internacional a aquestes dones. En conclusió, ser objecte de tràfic amb finalitats d'explotació sexual és fonament suficient per obtenir protecció internacional quan el país d'origen no pugui o no vulgui brindar protecció.

LGBTI

La persecució que sofreixen les persones LGBTI és exercida per agents estatals i no estatals. Entre ells, és especialment rellevant el paper dels Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat a través de detencions arbitràries, tractes cruels, inhumans i degradants; i el de la família, la comunitat i els grups paraestatals de «neteja social»

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

que poden estar directa o indirectament involucrats en actes d'intimidació, assetjament, violència domèstica i altres formes de violència física, psicològica o sexual.

La protecció estatal hauria d'estar disponible i ser efectiva en el cas que es produeixin agressions i abusos contra les persones LGBTI, però, en cas que les autoritats no estiguin disposades o en condicions de protegir, la persona perseguida té dret a buscar la protecció internacional a un altre país.

També és molt rellevant destriar les característiques que el victimari atribueix a la víctima. Els grups homòfobs no només persegueixen a una persona per ser homosexual, sinó també per semblar-ho, amb independència de quin sigui realment la seva identitat o la seva preferència sexual. L'agent perseguidor es mou per percepcions que no sempre són reals. En molts contextos les dones som percebudes com un grup diferent, inferior, comercialitzable, subordinat.

IV. El dret d'asil a Europa

La política d'immigració i asil a la UE no ha estat pensada de manera activa, sinó reactiva. Davant la creació d'un espai sense fronteres interiors que garanteix la lliure circulació de les persones, la UE ha establert mesures complementàries al control de les fronteres exteriors, la migració o l'asil.

Els successius programes adoptats pel Consell Europeu³⁸ han influït profundament en l'aplicació de la política europea en matèria d'asil. **Els grans eixos d'aquesta política són, a grans trets, la gestió ordenada dels fluxos migratoris, la dimensió exterior de la política d'immigració, la integració dels immigrants i la creació i consolida-**

ció d'un sistema europeu comú d'asil (SECA). Amb l'aprovació del **Programa de Tampere** al 1999, el Consell Europeu va decidir que l'aplicació del SECA hauria de dur-se a terme en dues fases i cinc anys després el **Programa de l'Haia** va exigir que s'aprovesin abans de finals del 2010 els instruments i les mesures de la segona fase.

En el marc del Pacte Europeu sobre la Immigració i Asil, adoptat el 2008, el Consell Europeu recorda formalment que: **«tot estranger perseguit té dret a obtenir ajuda i protecció dins el territori de la UE, en aplicació de la Convenció de Ginebra».** Així mateix, demana que s'instauri a molt tardar el 2012, **«un procediment d'asil únic que impliqui garanties comunes, i [que s'adoptin] estatuts uniformes de refugiats d'una banda i de beneficiari de protecció subsidiària, de l'altra».**

L'activitat de la UE en la creació del SECA, el refugi i la protecció temporal s'ha focalitzat, en la pràctica, en l'adopció dels mínims estàndards comuns per permetre la coordinació dels aspectes procedimentals. Les realitzacions més significatives han estat l'elaboració i l'adopció d'actes que estableixin els requisits i els criteris mínims d'actuació que convinguin als beneficiaris de les diferents formes de protecció o que determinin la competència per a conèixer les sol·licituds presentades. Així s'han començat a concretar diversos aspectes en relació a la figura de l'asil on es defineixen els requisits mínims comuns per a la recepció de sol·licituds d'asil als Estats membres (Directiva del Consell 2003/9); així com els criteris i mecanismes de determinació de l'Estat membre responsable de l'examen d'una sol·licitud d'asil que hagi estat presentada en un Estat membre (Reglament del Consell 343/2003 - Dublín).

La Directiva del Consell 2001/55 ens parla de les normes mínimes per a la concessió de protecció temporal en cas d'afluència massiva de persones desplaçades així com de les

mesures de foment d'un esforç equitatiu entre els Estats membres per a acollir a aquestes persones i assumir les conseqüències de la seva acollida. Una Directiva que, a dia d'avui, no s'està aplicant.

En aquest apartat s'hi hauria d'incloure també la implementació del sistema Eurodac, de referència en la comparació de les impressions dactilars dels sol·licitants d'asil, que va ser plenament efectiu a partir del 2003, quan va entrar en vigor el Reglament que el regula. També es comencen a coordinar els requisits mínims per a concedir o retirar l'estatut de refugiat (Directiva del Consell 2005/85). Aquesta Directiva garanteix la igualtat de gènere entre els sol·licitants: «[...] les entrevistes personals han d'organitzar-se de manera que sigui possible per als sol·licitants d'un i un altre sexe parlar de les seves experiències passades en casos de persecució basada en raons de gènere».

El **Programa d'Estocolm**, aprovat pel Consell Europeu el 2009 per al període 2010-2014, reafirma «l'objectiu d'establir un espai comú de protecció i solidaritat que es basi en un procediment comú d'asil i un estatut uniforme per a les persones a les quals es concedeix protecció internacional». Destaca, en particular, la necessitat de promoure una veritable solidaritat amb els Estats membres sotmesos a pressions específiques i l'important paper que ha d'exercir la nova Oficina Europea de Suport a l'Asil (EASO per les seves sigles en anglès).

És important tenir en compte que a través dels anys, la base jurídica sobre la qual s'han anat recolzant els diversos instruments (Reglaments, Directives, Decisions, etc.) que regeixen l'asil a la UE ha sofert modificacions. Després del fracàs de la Constitució Europea el 2004, l'any 2007 es va signar el Tractat de Lisboa que reforma el Tractat de la UE i incorpora el Tractat de Funcionament de la UE (TFUE). Específicament, desenvolupa una política comuna d'asil, immigració

i control de les fronteres exteriors que estigui basada en la solidaritat entre els Estats membres i sigui equitativa respecte als nacionals de tercers països. Respecte de l'asil, declara que es desenvoluparà una política comuna en la matèria, respectant el principi de no devolució (article 78), a la qual cosa se suma a més una millora del control judicial per part del Tribunal de Justícia de la UE. El TFUE transforma en política comuna de la Unió les mesures en matèria d'asil, que fins al moment es referien solament a normes mínimes.

Dins d'aquest nou marc de referència, es van desenvolupar una sèrie d'instruments que deroguen els adoptats durant la denominada «primera fase» del SECA. En aquesta segona fase trobem una reforma d'una Directiva ja existent i especialment significativa mitjançant la qual s'estableixen les normes mínimes sobre els requisits i l'estatut al que poden optar ciutadans de tercers països i persones apàtrides per a poder ser refugiats o beneficiaris d'altres tipus de protecció internacional (Directiva del Parlament Europeu i del Consell 2011/95). **Hem d'esperar, doncs, al 2011 per veure una actualització de la definició de refugiat de la CG que introduïx la qüestió de gènere:** «És necessari igualment introduir un concepte comú del motiu de persecució «pertinença a un determinat grup social». A l'efecte de definir un determinat grup social, es tindran degudament en compte, en la mesura en què estiguin relacionades amb els temors fundats del sol·licitant a ser perseguit, les qüestions relacionades amb el sexe del sol·licitant, inclosa la identitat de gènere i l'orientació sexual, que poden estar vinculades a certes tradicions jurídiques i costums de les quals pot derivar-se, per exemple, la mutilació genital, l'esterilització forçada o l'avortament forçat».

La Directiva de Qualificació³⁹ en el seu article 4.3.a) estableix que l'avaluació d'una sol·licitud d'asil ha de realitzar-se de mane-

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

ra individual i tenint en compte els fets relatius al país d'origen al moment de la mateixa, incloent les disposicions legals i reglamentàries i la manera en què s'apliquen. La Directiva de Procediments desenvolupa aquest requisit en relació amb els conceptes de països d'origen segurs, tercer país segur i tercer país segur europeu (articles 37, 38 i 39) que obliguen als Estats membres a examinar no solament la legislació, sinó a avaluar la seva aplicació efectiva. Aquest requisit cobra especial rellevància en el marc de la persecució per motius de gènere. Si bé comptem amb una àmplia bateria d'instruments que reconeixen els drets d'aquestes persones, la immensa majoria de les persones no poden exercir-los de manera efectiva.

La tragèdia humanitària que s'abatia sobre el Mediterrani va precipitar, al maig de 2015, l'adopció d'una **Agenda Europea de Migració** per part de la Comissió Europea. L'Agenda no té una data de finalització, ja que no té un pla de treball concret. No estem davant un document orientador a llarg termini, sinó que la situació de crisi va generar una resposta. L'agenda parla de plans a curt termini: reubicació des d'Itàlia i Grècia; el reassentament mitjançant programes multilaterals i nacionals; la coordinació d'agències com EUROPOL i FRONTEX, triplicar els fons destinats a operacions de rescat a la Mediterrània; el reforç de l'ajuda humanitària als països veïns i la reforma del Reglament de Dublín.

«Una de les deficiències de l'actual política d'asil és la falta de confiança entre els Estats membres, principalment com a conseqüència de la fragmentació persistent del sistema d'asil. Aquesta situació té una incidència directa en el comportament dels sol·licitants d'asil, que tracten de presentar múltiples sol·licituds, però també en l'opinió pública europea: fa créixer el sentiment que l'actual sistema és fonamentalment injust. Però la

UE disposa de normes comunes que ja haurien d'asseure les bases d'una confiança mútua».

[Agenda Europea de Migració 2015]

Les directives esmentades estan derogades i les actuals es troben en procés de modificació.⁴⁰ No obstant això els actes legislatius pels quals es van adoptar els nous instruments, són exactament els mateixos: les Directives van ser reemplaçades per Directives i els Reglaments per Reglaments.

Recentment, la qüestió de les dones refugiades i les sol·licitants d'asil ha aparegut al debat europeu, concretament amb ocasió del dia mundial de la dona el 8 de març de 2016. El Parlament Europeu va voler recalcar la vulnerabilitat d'aquest col·lectiu en l'actual context d'arribada creixent de refugiats a Europa. La Comissió parlamentària dels Drets de la Dona i l'Igualtat de Gènere va celebrar una reunió inter-parlamentària en la que es va debatre sobre com combatre la violència contra les dones refugiades, el seu accés a la atenció sanitària així com mesures per facilitar la seva integració. A més, el Parlament va presentar un informe sobre la situació de les dones refugiades i sol·licitants d'asil en la UE on exigia una sèrie d'actuacions en la línia de les que portem exigint als Govern europeus des de la CCAR fa temps. Aquestes són:

1. que les dones refugiades siguin inscrites individualment i rebin la documentació pertinent per garantir la seva seguretat personal, llibertat de circulació i accés als serveis de primera necessitat;
2. que els comitès de coordinació i representació de les persones refugiades respecten el principi de paritat de gènere en la seva composició per garantir el respecte dels drets i les necessitats de les dones refugiades i sol·licitants d'asil;

3. la signatura i ratificació per part dels Estat membres del Conveni d'Istanbul;
4. tenir en compte el gènere en la concepció, execució i avaluació de totes les polítiques i mesures de migració i asil de la UE, adoptant noves directrius en matèria de gènere que considerin la dimensió social, cultural i política de la persecució i que incloguin mesures d'acolliment i integració. Per exemple, s'hauria d'incloure la perspectiva de gènere amb la creació del mecanisme de denúncia de Drets Humans de FRONTEX;⁴¹
5. la plena incorporació de la perspectiva de gènere (reflectit també en el pressupost) en el treball de la EASO mitjançant punts de contacte per a qüestions de gènere i una relació oficial amb l'Institut Europeu de la Igualtat de Gènere (EIGE);
6. l'elaboració de programes de formació que siguin sensibles a les necessitats de les dones amb múltiples identitats marginades, incloses les dones LGBTI. Els Estats membres han de lluitar contra els estereotips sobre les dones LGBTI. Així mateix, són necessaris centres d'acolliment sensibles al col·lectiu on la violència contra aquest és comú;
7. el reforç de la cooperació en matèria policial i judicial⁴¹ entre els Estats membres a fi de combatre eficaçment el tràfic il·lícit de migrants;
8. un increment del finançament i la cobertura dels programes destinats a la protecció de la dona³ així com la possibilitat d'adaptar aquests programes al context actual amb la finalitat de protegir a les dones refugiades;
9. la recopilació d'estadístiques exhaustives amb vista d'afegir més categories de dades desglossades per gènere, en particular en relació amb les fases del procés d'asil posteriors a l'adopció d'una decisió inicial; i
10. garantir el ple accés a la salut i els drets sexuals i reproductius, inclòs l'accés a l'avortament segur, i assignar urgentment més recursos a l'atenció mèdica.

Pel que fa al procés d'asil, demanem:

11. informar degudament a les dones sol·licitants d'asil del dret a sol·licitar una intèrpret i una entrevistadora de sexe femení i a tenir una entrevista individual sense presència de tercers. En aquesta línia, el PE insta als Estats membres a impartir a entrevistadors i intèrprets una formació completa i obligatòria sobre la violència sexual, les situacions traumàtiques i els processos de memòria. A més, en totes les fases del procés d'asil es deuria garantir l'assessorament especialitzat en matèria de traumes i atenció psicològica per a les dones que han estat víctimes d'atacs per raó de gènere, amb la intervenció directa de dones qualificades que siguin especialistes en la matèria;
12. el dret de les dones a presentar sol·licituds d'asil independents de les dels seus cònjuges (i així se les ha d'informar), fonamental per al seu empoderament. A més, a fi d'evitar l'explotació, reduir la vulnerabilitat i aconseguir una major igualtat, es concedeixi a les dones migrants i a les sol·licitants d'asil un estatut jurídic independent del dels seus cònjuges. En aquesta línia, el PE subratlla la necessitat que els procediments de reagrupament familiar garanteixin els drets individuals de les dones i nenes que es reuneixen amb les seves famílies, a fi que, per accedir a la sanitat, l'educació o el treball, no hagin de dependre d'una possible relació abusiva amb el membre masculí de la família;
13. l'adopció d'uns enfocaments més objectius i més sensibles a les qüestions de gènere en l'avaluació de la credibilitat que tinguin en compte els perfils culturals, socials i psicològics (l'origen cultural, l'educació, els traumes, els temors, la vergonya i les desigualtats culturals entre homes i dones). Per això, cal reforçar la formació sobre la dimensió de gènere als responsables de la presa de decisions i que la informació sobre els països d'origen abordi també la situació de les dones, tant jurídica com de fet,

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

inclosa informació sobre la persecució o l'amenaça de persecució per actors no estatals;

14. que els Estats membres exposin els motius de les decisions positives en matèria de concessió d'asil amb la finalitat d'oferir dades útils sobre la consideració prestada a la violència de gènere.

V. Gènere i vulnerabilitat

La construcció de la categoria de Drets Humans vindria en certa mesura a donar resposta a les necessitats de determinats grups que es troben exclosos dins dels Estats. És a dir, el reconeixement dels Drets Humans ha de prendre adequadament en compte en la seva configuració les particularitats de les persones (gènere, edat, discapacitat) i grups (religió, ètnia, nacionalitat), i en aquest sentit, la seva vulnerabilitat.

Estem davant d'un concepte emergent, molt debatut, i encara no comptem amb una noció compartida consolidada.⁴³ En part, a causa de la paradoxa «**individu-grup**». Els nostres règims de protecció estan pensats per a supòsits individuals (un sol·licitant d'asil rep un estudi de cas individualitzat). Hem construït un sistema de protecció pensat en la perspectiva individual quan sovint és tracta d'una situació de col·lectiu. Parlem de casos d'inestabilitat política que afecten a tot un col·lectiu, de catàstrofes naturals, o fins i tot de la situació que es dóna als *hot spots*⁴⁴ -on es pot realitzar una sort de selecció ràpida-, i llavors la perspectiva individual es desborda. La vulnerabilitat es pot presumir respecte de certs grups o de persones amb determinades característiques que presenten un risc o potencial de vulnerabilitat en els seus drets (per raons d'eficàcia), però després hauria de constatar-se individualment.⁴⁵

El que sembla clar, en qualsevol cas, és que la vulnerabilitat no és un concepte únic o estanc i que no es tracta d'una llista tancada, ja que es poden elaborar classificacions atenent a nombrosos criteris, com el sexe, determinades condicions psicossomàtiques (atenent a qualitats com la edat, o l'orientació sexual per exemple), certes situacions socioeconòmiques, la pertinença a grups diferenciats (com les minories nacionals) o la nacionalitat. Existeix, a més, la idea de modulació: parlem de discriminació interseccional on les condicions de vulnerabilitat son acumulatives .

La vulnerabilitat pot ser transitòria i està sovint ocasionada per un desfavoriment, això és, per una incorrecta o insuficient protecció o la falta d'eliminació de barreres que impedeixin el gaudi de drets.

El Tribunal Europeu de Drets Humans

El concepte de grup vulnerable sembla situar-se també com un concepte emergent en la doctrina del Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH).⁴⁶ El TEDH acudeix al concepte de grup vulnerable mitjançant la idea de «prejudici i estigmatització» i «desavantatge social». A l'anàlisi del TEDH també entren en joc conceptes com «minories» o «diversitat cultural», però **no trobem el gènere com a element de vulnerabilitat**. Donant un pas més en el principi d'igualtat, pel TEDH la identificació d'un grup vulnerable comporta que **els Estats hagin de desenvolupar accions positives** a favor d'aquests col·lectius.

El cas MSS contra Grècia

Exposem breument la condemna per part del TEDH en la sentència M.S.S. contra Bèlgica i Grècia de un Estat membre de la UE pel trasllat cap a un altre Estat membre de un sol·licitant d'asil per violació del dret a no sofrir tractes inhumans o degradants.

M.S.S era un nacional afganès que havia fugit del seu país per temor de sofrir represàlies dels talibans a causa de la seva activitat com a intèrpret de les tropes estrangeres a Kabul. Va entrar en territori de la UE per Grècia en 2008, després de transitar per Iran i Turquia, i uns mesos més tard va arribar fins a Bèlgica on va sol·licitar asil. Durant el període de temps en què s'esperava la resposta de les autoritats gregues a la petició de Bèlgica que es fessin càrrec de la petició d'asil del demandant, l'ACNUR va emetre una carta que va fer arribar a les autoritats belgues en què es denunciaven les deficiències en els procediments d'asil i en les condicions d'acolliment a Grècia, i s'instava la suspensió dels trasllats cap a aquest país. Les autoritats belgues van entendre per silenci positiu que Grècia es feia càrrec de la sol·licitud d'asil del demandant i van disposar el seu trasllat, que es va fer efectiu al juny de 2009, després de rebutjar-se els recursos presentats que al·legaven riscos de detenció a Grècia en condicions deplorables, l'existència d'un procediment d'asil deficitari, i riscos d'allunyament cap a Afganistan.

És destacable l'ús per part del TEDH del concepte de grup vulnerable quan parla dels sol·licitants d'asil, considerant-los «persones particularment desfavorides i vulnerables que necessiten una protecció especial». La Cort s'ha referit a diversos grups com a «vulnerables» en la seva jurisprudència (la minoria Roma o les persones amb discapacitat), però mai als sol·licitants d'asil. Però, què fa que aquest grup sigui vulnerable a ulls del TEDH? Haurien de ser considerats tots els sol·licitants d'asil vulnerables? La Cort pondera la posició de vulnerabilitat del sol·licitant en el seu anàlisi de l'article 3 de la CEDH. En la sentència es va condemnar a Grècia per dues violacions de l'article—per tractes inhumans o degradants per les condicions de detenció del demandant i per les condicions d'existència que va haver de sofrir i per deficiències en el procediment d'asil. El TEDH va considerar que Bèlgica, en lloc d'aplicar la presumpció en què es basa el sistema

de Dublín que tots els Estats actuen de conformitat amb el Conveni, hagués hagut de verificar si el demandant d'asil corria un risc real i personal de ser sotmès a Grècia a tractes contraris al mateix.

En aquesta sentència, pertànyer a un grup considerat vulnerable va lligat a la no expulsió o retorn del sol·licitant, però no a obtenir el dret d'asil. Evidentment, la inclusió de grup vulnerable no garanteix un resultat favorable per al sol·licitant de protecció internacional vulnerable. Dit això, la seva inclusió podria augmentar les oportunitats d'obtenir la protecció.

Cal remarcar que, en la construcció i el reconeixement del concepte de grup vulnerable, existeix un perill d'estigmatització i paternalisme. Altre dels perills radica en la idea de que aquests grups són el «veritables» objectes vulnerables en els Drets Humans, donant a entendre que la resta de subjectes «normals» són autònoms i independents.

Directiva 2013/33/EU d'acollida als sol·licitants de protecció internacional

Aquesta Directiva tracta la situació dels col·lectius específics en situació de vulnerabilitat (o amb necessitats d'acollida particulars) contemplats a la normativa europea en matèria d'asil. L'article 21 ens indica qui és una persona vulnerable:

«Es tindrà en compte la situació específica i es donarà un tractament diferenciat, quan calgui, a les persones sol·licitants o beneficiàries de protecció internacional en situació de vulnerabilitat, tals com les víctimes de tortura, violacions o altres formes greus de violència psicològica o física o sexual (com les víctimes de mutilació genital femenina), les víctimes de tràfic d'éssers humans, els menors i els menors no acompanyats, els refugiats d'edat avançada, persones amb discapacitat o in-

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

fermetats greus, dones embarassades, famílies monoparentals amb menors d'edat.»

Trobem que no estan compresos grups com les minories ètniques o el gènere (incloent la identitat de gènere o orientació sexual). D'una banda, els Estats poden ampliar aquesta llista (donat que les Directives són de mínims) sobre tot a partir de la jurisprudència existent. D'altra banda, i des d'un punt de vista jurídic, són categories massa generals per a ser operatives (agafant l'exemple dels *hot spots*, el gènere no et serveix per fer un *screening*). També trobem la voluntat del Consell de Ministres de construir categories neutres al modificar l'esborrany de text on deia «dones soles amb infants a càrrec» per «progenitors sols amb infants». Per tant, **s'exclou que totes les dones siguin vulnerables per se però s'entén que puguin ser-ho en funció de les circumstàncies.**

Pel que fa a l'avaluació de les necessitats d'acollida de les persones vulnerables, els Estats vetllaran per a que aquestes necessitats d'acolliment particulars també es cobreixin en cas que sorgeixin en una fase posterior del procediment d'asil, garantint que la assistència prestada als sol·licitants amb necessitats d'acollida particulars tingui en compte aquestes necessitats durant tot el procediment d'asil i que la seva situació sigui objecte d'un seguiment adequat. **És a dir, la vulnerabilitat pot tenir lloc no solament al país d'origen sinó durant el trànsit o el país de destí.**

Per últim, l'existència de grups vulnerables o sol·licitants d'asil amb necessitats especials s'ha tingut en compte també en les Decisions de reubicació (Decisió del Consell 2015/1601) i és extremadament rellevant per a la proposta del procés de reassentament, actualment en discussió (COM/2016/468final). D'acord amb aquests programes, ser elegible com a membre d'un grup vulnerable augmentarà les possibilitats d'obtenir l'estatut de refugiat i prioritzarà la reubicació.

Podem concloure, doncs, que una dona no és vulnerable únicament pel fet d'ésser dona. Necessitaríem d'altres atributs per considerar-la vulnerable. El mateix passa amb una persona sol·licitant d'asil.

VI. El dret d'asil a l'Estat espanyol

Espanya es va adherir a la Convenció de Ginebra el 1979, i el 1984 va adoptar la primera Llei reguladora del dret d'asil i la condició de refugiat, que ha sofert diverses modificacions fins a ser substituïda, el 2009, per una nova legislació. L'actual **Llei d'Asil** (Llei 12/2009, de 30 d'octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària) **recull la persecució per motius de gènere o orientació sexual, com a causa d'asil.** Aquest reconeixement formal suposa una evolució pel que fa a la legislació anterior i un avanç molt important cap a la igualtat entre dones i homes i cap al reconeixement de les violències que sofreix la població LGBTI. No obstant això, **el reglament de la Llei no ha sigut encara desenvolupat i les Directives europees d'asil no s'han transposat.**⁴⁷

Perquè una persona sigui reconeguda com a refugiada ha d'haver patit un temor fundat i provar-ho. A l'Estat espanyol, l'òrgan competent per instruir les sol·licituds d'asil és l'**Oficina d'Asil i Refugi (OAR)**, adscrita al Ministeri de l'Interior.

a. Principals retrocessos del dret d'asil

Circumstàncies imperants en el país d'origen

A diferència del que passa amb les altres causes de persecució -la raça, la religió, la nacionalitat, el grup social i les opinions polítiques-, la **Llei d'Asil expressa que el gènere i l'orientació sexual no**

poden donar origen a una persecució per si mateixa, sinó que dependrà de les circumstàncies imperants al país d'origen.⁴⁸ És a dir, han d'existir circumstàncies en el seu entorn que justifiquin la fugida. No obstant això, aquests fets no tenen necessàriament que ser les circumstàncies imperants al país d'origen.

Les organitzacions de Drets Humans i els col·lectius socials de moltes regions expressen també la dificultat per recollir informació fidedigna sobre unes violacions de Drets Humans que encara no són considerades en plenitud, són invisibilitzades per les estructures estatals i no estatals, i on la recerca per aclarir els esdeveniments i enjudiciar als perpetradors suposa assumir el risc de persecució. A més, en nombroses ocasions, les violències de gènere es donen en l'àmbit privat, familiar o comunitari i escapen als informes en matèria de Drets Humans que analitzen els contextos polítics i socials als països d'origen.

Exclusió de ciutadanes i ciutadans comunitaris i països 'segurs'

És preocupant l'exclusió dels ciutadans i ciutadanes comunitaris del dret a sol·licitar asil a Espanya. La Llei d'Asil les priva de la possibilitat de demanar protecció. També exclou a les persones que procedeixen d'un país considerat segur. En aquests casos, les seves sol·licituds poden descartar-se sense un estudi individualitzat del cas, com exigeix la Convenció de Ginebra.

Aquestes restriccions afecten a totes les persones refugiades que aconseguen arribar a l'Estat espanyol a la recerca d'asil, però tenen un impacte especial en les dones i la població LGBTI. Aquestes sofreixen persecució i discriminació en la UE i en altres països democràtics, on no sempre els governs poden o volen protegir-les. Moltes dones víctimes de tràfic d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual provenen de països de la Unió.

Sol·licituds d'asil per via diplomàtica

A partir del 2009, desapareix la possibilitat de sol·licitar asil en Missions Diplomàtiques i Oficines Consulars espanyoles.⁴⁹ Es tractava d'una eina d'accés a la protecció molt important, sobretot quan la UE ha posat la supervisió de les fronteres en mans de militars, empreses privades i tercers països on no es respecten els Drets Humans. Avui, aquesta via només es pot utilitzar si la persona es troba fora del seu país d'origen i els Ambaixadors de l'Estat espanyol promouen el trasllat del/de la sol·licitant d'asil a territori espanyol per poder presentar la sol·licitud (article 38 Llei 12/2009).

La fugida de les dones es desenvolupa en condicions diferents a la dels homes. Corren el risc de sofrir abusos físics i sexuals per part de les autoritats que es creuen en el seu camí i dels homes que fugen amb elles. Moltes són capturades durant el trànsit per xarxes de tràfic per a la seva explotació sexual o laboral. Les persones LGBTI també sofreixen un alt grau de vulnerabilitat i discriminació en veure's forçades a passar o romandre en països on són assenyalades i perseguides. A més, la majoria de les persones trans no compten amb documents que reflecteixin la seva identitat, la qual cosa augmenta enormement les dificultats per desplaçar-se i el risc de sofrir abusos per part de les autoritats.

L'homofòbia desapercebuda

De qualsevol manera, crida l'atenció que les i els redactors de la Llei d'asil hagin vist pertinent o s'hagin sentit obligats a 'aclarir' que en cap cas podrà entendre's com a orientació sexual la realització de conductes tipificades com a delictes en l'ordenament jurídic espanyol. Una expressió desafortunada homòfoba. Es contribueix, una vegada més, a identificar l'homosexualitat amb conductes marginals o delictives. A més, la Llei ja recull una clàusula per impedir que rebin protecció les persones que hagin comès un delictes greu al seu país d'origen.

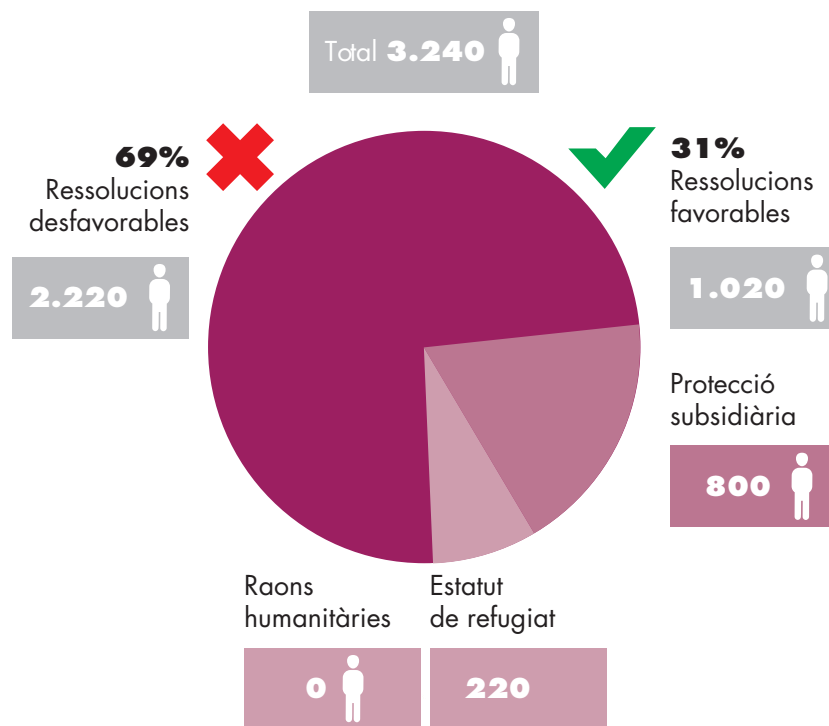
b. Alguns avenços

No volem obviar, malgrat tot, alguns avenços que ha portat també la Llei, a més del propi reconeixement -amb restriccions- del dret d'asil per a les persones perseguides per motius de gènere. El 2009, la **Llei d'Asil cita expressament als agents no estatals entre els anomenats agents de persecució o causants de danys greus**. Aquest pas és molt rellevant pels qui sofreixen persecució en l'àmbit privat. En el marc de l'asil és fonamental conèixer el paper del país d'origen en la persecució soferta. L'Estat espanyol té l'obligació de protegir a les persones refugiades quan el seu propi Estat duu a terme la persecució o la promou, però també quan la tolera i quan no vol o no pot abordar-la.

La Llei preveu així mateix que l'Administració adopti les mesures necessàries perquè durant **l'entrevista d'asil es proporcionï, quan calgui, un tractament diferenciat per raó del sexe; i diu que es tindran en compte les situacions específiques de persones sol·licitants o beneficiàries de protecció internacional en situació de vulnerabilitat** i inclou, entre elles, a dones embarassades i a persones que hagin patit tortures, violacions o altres formes greus de violència psicològica, física o sexual, així com víctimes de tràfic d'éssers humans. Contempla, a més, la possibilitat que aquelles persones que han rebut un estatut de protecció puguin **estendre el mateix als altres membres de la família i reconeix per això al cònjuge o a la persona lligada per anàloga relació d'afectivitat i convivència**. El que suposa també un matís fonamental per a les persones LGBTI que moltes vegades estan privades als seus països d'origen del dret al matrimoni.

c. La realitat a l'Estat espanyol⁵⁰

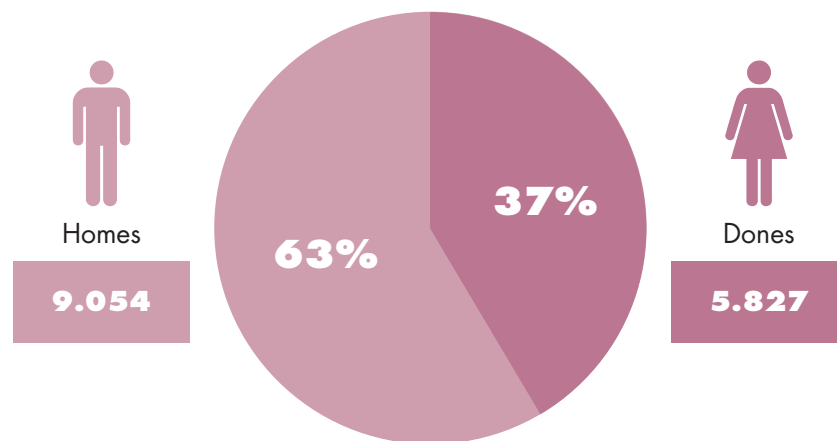
Malgrat tot, aquest petit anàlisi no desvetlla la realitat descoratjadora de la seva aplicació pràctica: **la majoria de les persones refugiades que arriben a Espanya no reben protecció**.

Font: CEAR <http://www.masquecifras.org/#cifras-espana>
UNA OPCIÓN SERÍA HACER UN DISEÑO PROPIO DE LSO GRÁFICOS EN LUGAR DE COPIAR ESTOS?

Durant el 2015, unes 15.000 persones van formalitzar la seva sol·licitud de protecció internacional, la cota anual més alta registrada a

Espanya i que va suposar un increment de més del 150% respecte de l'any anterior. Segons Eurostat, quasi el 40% de les sol·licituds van ser provinents de dones. L'elevat augment de l'arribada de persones refugiades originàries de Síria i Ucraïna justifica la notable variació respecte al 2014. Malgrat tot, aquesta dada històrica solament representa l' 1% de les sol·licituds que van atendre els 28 països de la UE.

Font: CEAR <http://www.masquecifras.org/#cifras-espana>

Denegació de l'estatut de refugiat i refugiada

Un any més, el compromís del Govern amb les persones refugiades va ser precari: el 2015, amb prou feines 220 persones van aconseguir l'estatut de refugiat, davant les 384 del 2014, així com tan sols 800 la protecció subsidiària, davant les 1.199 del 2014. El percentatge de persones que va veure rebutjada la protecció internacional va passar del 56,14% el 2014 al 68,51%. A cap d'elles se li va concedir l'autorització de residència per raons humanitàries. Aquestes xifres i percentatges han de considerar-se en el marc d'un

major nombre de resolucions favorables (per sobre de la mitjana) a les peticions de les persones originàries de Síria.

Durant l'any 2015 es va observar també un lleu augment de l'admissió a tràmit de sol·licituds per raons d'orientació sexual de països com Gàmbia o Camerun, que inclouen la pena de presó per a l'homosexualitat en les seves legislacions. Mentre que en anys anteriors la majoria de les sol·licituds de Camerun per aquest motiu van ser denegades, l'any passat 8 de les 11 sol·licituds admeses a tràmit havien al·legat persecució a causa de la seva orientació sexual. Precisament, un altre dèficit important és l'ínfim reconeixement de la protecció internacional a les persones procedents d'Àfrica, malgrat els conflictes i les violacions dels Drets Humans que colpegen vastes regions del continent. Singularment, crida l'atenció la falta de sensibilitat de les autoritats espanyoles cap a la violència contra les dones en alguns d'aquests països.

Criteri de discreció

En relació amb les persones LGBTI preocupa especialment l'aplicació del conegut com a de discreció per a la denegació de les seves sol·licituds d'asil basant-se en que una persona està a resguard de ser perseguida si manté oculta la seva preferència sexual o la seva identitat de gènere. Aquest és una pràctica contrària a la CONVENCIÓ DE GINEBRA, a la normativa europea i a les directrius del propi ACNUR; i suposa una vulneració del dret a viure lliurement en funció de la preferència sexual o la identitat de gènere. Actuant d'aquesta manera, la pràctica d'asil espanyola està, de fet, operant a favor de les actituds LGBTIfòbiques de les quals vénen fugint aquestes persones.

L'alternativa de fugida interna

Tot i no estar recollida per la CONVENCIÓ DE GINEBRA, el govern espanyol sol remetre's a la coneguda com a alternativa de fugida

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

interna a l'hora de rebutjar sol·licituds de protecció internacional, per més que el país implicat sigui conegut per la seva homofòbia o la seva transfòbia.

El dret internacional no requereix que els individus amenaçats esgotin totes les opcions dins del seu propi país abans de sol·licitar asil; és a dir, no es considera que l'asil hagi de ser l'últim recurs. El concepte d'una alternativa de fugida interna o reubicació no hauria de, per tant, invocar-se de manera que soscavi importants principis dels Drets Humans que s'inclouen dins el règim de protecció internacional, a saber, el dret a abandonar el propi país i a buscar asil i protecció contra la devolució. A més, ja que el concepte només pot sorgir en el context d'una valoració de la sol·licitud d'asil amb base en els seus propis mèrits, no pot utilitzar-se per negar l'accés als procediments per determinar la condició de refugiat. El considerar la fugida interna o la reubicació exigeix parar esment a les circumstàncies personals del sol·licitant individual i a les condicions del país on s'estan proposant la fugida o reubicació internes.

La protecció ha de ser eficaç, la qual cosa exclou l'aplicació de la protecció interna com a alternativa en països on l'orientació sexual i la identitat de gènere estan criminalitzades així com en els casos on la 'discreció' és necessària per evitar futurs problemes.

El principi de no devolució y la frontera sud

L'Estat espanyol, com a frontera sud d'Europa, ha desenvolupat un sistema de control de fluxos migratoris portant la seva jurisdicció més enllà de les fronteres del seu territori, actuant en aigües internacionals i en països de trànsit, i establint acords amb els països d'origen per què controlin la sortida de persones de les seves pròpies costes. Al-

gunes de les mesures implementades en el marc d'aquestes Polítiques són: els patrullers en aigües internacionals, els centres de detenció en tercers països com Mauritània o Líbia, les tanques i fulles de Ceuta i Melilla, els acords de readmissió i els Centres d'Internament per a Estrangers (en endavant CIEs). Aquest continu i creixent enduriment de les polítiques migratòries (i dels mitjans que s'hi destinen) ha suposat una notable disminució de l'arribada d'embarcacions a les costes espanyoles.

Les mesures de control de fronteres, independentment d'on es duiguin a terme, constitueixen un exercici de jurisdicció estatal que no només no eximeix de complir els tractats internacionals sinó que obliga a garantir-los. Com hem vist, el principi de no devolució és d'obligat compliment al territori de l'Estat, en aigües internacionals i en països en trànsit, sempre que actuïn la Guàrdia Civil o altres funcionaris, o ho facin les empreses transportistes o de seguretat en el seu nom. Les persones refugiades i migrants compten, a més a més, amb una sèrie de drets i garanties que han de ser respectats independentment de si la persona sol·licita protecció internacional: assistència lletrada i d'intèrpret, dret a la informació, accés a recursos efectius contra la devolució y obligació de l'Estat Part d'esbrinar el tracte a què es veurà sotmès en el país de destí.

El cas particular del tràfic de persones

L'exclusió del tràfic com a causa d'asil en l'Estat espanyol

Les dones víctimes de tràfic d'éssers humans es troben amb diversos obstacles a l'hora de rebre protecció internacional a l'Estat espanyol. D'una banda, la por a exposar la seva veritable situació, especialment quan encara es troben sota la influència de la xarxa, els porta

a ocultar informació o a mentir sobre la seva procedència i sobre els motius de persecució. Com a conseqüència, les seves sol·licituds poden ser denegades per inversemblants o incoherents. D'altra banda, la manca de recursos d'acollida específics pel restabliment físic i psíquic de les víctimes, fa que aquestes no puguin trencar el vincle amb l'organització criminal.

Però, sens dubte, el principal obstacle amb el qual s'enfrontaven aquestes dones era **la negativa del Govern espanyol a considerar el tràfic d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual com a causa d'asil**, contravenint així les recomanacions de l'ACNUR i la pràctica dels països del seu entorn. Malgrat que, segons l'ONU, l'Estat espanyol figura entre els principals països de destinació de les xarxes de tràfic amb finalitats d'explotació sexual.

El mecanisme de protecció ho estableix **l'article 59 bis de la Llei d'Estrangeria**.⁵¹ En aquest marc, es condiona la protecció de les víctimes a la seva denúncia i col·laboració amb les autoritats en la desarticulació de les xarxes que les exploten.⁵² Cap d'aquests dos instruments s'està aplicant de manera efectiva i, en la pràctica, les dones es troben desprotegides i corren el risc de ser retornades als seus països d'origen. No obstant, les dones víctimes de tràfic amb finalitats d'explotació sexual poden ser reconegudes com a refugiades per diverses raons:

- El tràfic, per la seva extrema gravetat i per les condicions d'explotació que sofreixen les dones, constitueix una forma de persecució.
- Les dones, per les seves característiques, són percebudes pels agents de persecució com un determinat grup social i això motiva la persecució soferta.
- La persecució és exercida per agents estatals i no estatals. L'Estat, a través de les seves estructures, està implicat directa o indirectament

en l'activitat de les xarxes o és incapaç de combatre aquesta realitat i protegir a les víctimes de manera efectiva.

- Els greus riscos per a la seva vida i la seva integritat als quals s'enfronten en cas de ser retornades als seus països d'origen.

No obstant això, celebrem que l'Estat espanyol comença a reconèixer el dret d'asil a les víctimes de tràfic d'éssers humans amb finalitat d'explotació. Les autoritats espanyoles han començat a reconèixer en l'últim trimestre de l'any 2016 la protecció internacional a dones que havien estat víctimes de tracta amb finalitats d'explotació sexual. Es tracta de 12 dones subsaharianes, i alguns dels seus fills menors d'edat, que han comptat amb l'assistència jurídica per part de CEAR i de la CCAR. Anteriorment s'havien produït resolucions favorables en explicades ocasions, però el criteri adoptat els últims mesos suposa, un gran avanç que pot salvar vides.

Durant anys, s'ha reclamat en organismes judicials espanyols i europeus que els Estats estan obligats a concedir l'estatut de refugiat a les víctimes de tràfic d'éssers humans amb finalitat d'explotació, ja que suposa una persecució per motius de gènere.

Recordem l'obligació dels estats de garantir el principi de no devolució, per la qual cosa confiem que aquest criteri s'apliqui a totes les víctimes de de tràfic d'éssers humans amb sol·licituds d'asil pendents de resolució i la vida de la qual o integritat corri perill en el cas de ser retornades al seu país. Fins ara, les autoritats espanyoles en molts casos no garanteixen la protecció necessària per a aquestes persones.

«Jo no sabia que podia demanar asil, simplement vaig explicar la meua història i la meua advocada va demanar que em protegissin. Gràcies a això ara viu sense por», explica una de les 12 dones que han vist acceptada la seva sol·licitud d'asil en l'últim trimestre.

III. El dret d'asil front a la violació dels drets fonamentals de les dones

El primer pas per a poder gaudir de la protecció que ofereix el dret d'asil és aconseguir arribar a un país segur. Les dones víctimes de tràfic necessiten, per posar la seva vida fora de perill, que es compleixin dues qüestions irrenunciabls: la identificació –la possibilitat de ser identificades com a víctimes de tràfic i com a refugiades– i la no devolució a cap país on la seva vida corri perill. Malauradament, aquestes dues qüestions estan sent sistemàticament incomplides en els punts d'entrada al territori espanyol des de les rutes que provenen de l'Àfrica subsahariana: vies marítimes de la frontera sud, aeroport de Madrid – Barajas i els CIEs. En relació als CIEs, malgrat estar situats dins del territori espanyol, actuen en la pràctica com una frontera. Diferents organitzacions hem documentat i denunciat la presència de dones víctimes o possibles víctimes de tràfic tancades en els CIEs, llocs on:

- els traficants segueixen exercint control sobre elles a través de visites, comunicacions telefòniques o presència d'altres dones que formen part de la xarxa;
- existeix una greu falta de formació per part de la Policia en temes d'identificació de víctimes de tràfic;
- existeixen instruccions per no informar a les persones internes sobre el seu dret a sol·licitar asil, negar aquesta informació quan és sol·licitada o intentar dissuadir de la seva tramitació;
- les condicions de vida de les i els interns ha estat reiteradament denunciada per multitud d'organitzacions de Drets Humans.

En definitiva, és difícil pensar que en els CIEs, forats negres de la democràcia, les dones puguin aportar informació coherent, completa i fiable, que és fonamental en la seva sol·licitud d'asil.

IV. La invisibilitat de les
dones refugiades als
països de trànsit
i d'acollida

IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida

Aquest darrer capítol està dedicat a la visibilització de les dones refugiades més enllà de les persecucions patides als països d'origen. El viatge cap a un país segur pot ser molt perillós i en l'actual «crisi» que vivim a la Mediterrània, la manca de vies segures està abocant a les persones refugiades a emprendre rutes molt arriscades. Les dones, en aquest context, tornen a ser un col·lectiu vulnerable davant de possibles abusos i violacions dels Drets Humans. Si bé aquest risc es pot generalitzar a refugiades que provenen de molt diverses zones de conflicte i tracten d'assolir l'arribada a un país segur, ens centrarem ara en l'arribada de refugiades a Europa i com la gestió de la mateixa contribueix a intensificar els riscos de patir violència de gènere.

I. Els riscos del trajecte – Fronteres sense drets

El primer pas per gaudir de la protecció d'asil és arribar a un país segur. Això significa sortir del propi, transitar entre fronteres militaritzades, superar tràmits discriminatoris o sobreviure al desert, al mar i als filats. Aconseguir-ho avui dia és guanyar un pols a tota una unió de països que ha invertit quantitats desproporcionades de recursos humans i materials a posar en pràctica una **política destinada a impedir que les persones puguin sortir dels seus països d'origen**. I si en surten, que es quedin en el trànsit. I si arriben, que en siguin retornades.

Brussel·les ha optat per intensificar la construcció de l'«Europa fortalesa» reforçant les seves polítiques d'externalització de fronteres i ha acordat mesures que vulneren els Drets Humans i que estan posant en greu risc la vida de moltes persones migrants i refugiades. Entre aquestes mesures es troba l'acord amb Turquia del 18 de març de 2016, l'agressió més greu al dret d'asil vista en aquest continent. Aquest s'afegeix a l'arquitectura d'acords subscrits en l'última dècada per la UE i els seus Estats membres amb tercers països (Marroc, Tur-

quia, Mali, Mauritània i Senegal) donant-los-hi el rol de «gendarmes» de les fronteres europees. Aquelles persones que aconsegueixen arribar a les fronteres europees els obstacles, els murs i les violacions de Drets Humans es multipliquen. El setembre de 2015, Hongria va finalitzar la construcció d'una tanca de 175 quilòmetres a la seva frontera amb Sèrbia. Aquesta és una pràctica que cada vegada s'estén amb major rapidesa, ja que ja són vàries les tanques que pretenen blindar els límits de l'«Europa fortalesa»: la de Bulgària amb Turquia, els perímetres de Ceuta i Melilla amb el Marroc i la de Grècia amb Turquia.

Al mateix temps, segueixen sent freqüents les devolucions il·legals a les fronteres exteriors de la UE, una pràctica que impedeix l'accés al procediment d'asil a les persones mereixedores de protecció internacional. Així va succeir a les fronteres de Grècia i Bulgària amb Turquia, d'Hongria amb Sèrbia i d'Espanya amb el Marroc.

Per aquells que «opten» pel mar, el primer repte és arribar a terra. Als que puguen a les *gomonas* (nom amb el qual es coneix a les grans embarcacions inflables) fins i tot els requisen els documents per poder revendre'ls. En un joc d'oferta i demanda on les guerres i la pobresa continua fa que els preus de la fugida puguen. El suposat «efecte trucada» no es sinó «efecte empena» per conflictes sense solució a curt termini. Les *gomonas* que fan servir les màfies són cada vegada més inestables i van més sobrecarregades per maximitzar el benefici. Les omplen de gent de matinada, entre cops dels mafiosos, amb la indicació que es dirigeixin cap a les llums que es veuen en alta mar. «Itàlia», els diuen. Però en realitat aquestes llums només són les flamarades dels pous de petroli libis, a unes milles de la costa. Quan després de quatre o cinc hores de navegació se'ls acaba el combustible, només els queda trucar pel telèfon satèl·lit lliurat pels traficants i confiar que el rescat arribi abans que l'embarcació s'enfonsi.

L'Organització Internacional de les Migracions ha informat que durant l'any 2016 unes 339.783 persones immigrants i refugiades han entrat a Europa per via marítima.⁵³ Si bé la xifra és menor a la de l'any 2015, allò que ha augmentat enguany és el **nombre de persones mortes**, que durant l'any 2016 ha estat de **5.079**.⁵⁴ Parlem de més de 10.000 persones des de 2014.

Podem veure, doncs, com la UE ha condemnat a aquest col·lectiu a emprendre travesses cada vegada més arriscades en la seva fugida de guerres, crisis humanitàries o de qualsevol altre tipus de violació dels Drets Humans. Si parlem de refugiats i de col·lectius vulnerables, hem de tenir molt present el cas de les dones refugiades. **Elles pateixen una situació de doble invisibilitat tant per la seva condició de dona com de pertinença al col·lectiu de persones refugiades**. A aquesta invisibilitat hem d'afegir els riscos als quals s'enfronten no solament en el seu país d'origen, sinó també en el seu trajecte de fugida cap a països de trànsit i fins i tot de destí.

A principis de 2016, s'estimava que **més del 55% de les persones refugiades que arribaven a Europa eren dones i menors**, front al 27% de juny de 2015.⁵⁵ Això ens mostra un canvi de tendència: quan començaren a arribar refugiats, el perfil era el d'homes joves (que posteriorment intentarien portar a les seves famílies). Ara trobem famílies senceres i dones que viatgen soles o amb infants, embarassades i lactants, nenes i adolescents. Per exemple, el 2014 una de cada quatre famílies refugiades sirianes tenia una dona com cap de família.⁵⁶

ACNUR afirma que en el trajecte des del seu país d'origen fins a la seva destinació les dones i les nenes (especialment aquelles que viatgen amb infants i bebès, embarassades, menors, o soles) s'enfronten a alts riscos afegits per la seva condició de dona, incloent

l'extorsió i l'explotació, la violació, l'assetjament sexual, el sexe de supervivència amb el qual pagar als intermediaris, el matrimoni precoç o forçat i el tràfic d'éssers humans. En els camins, les esperes nocturnes a les fronteres o les estacions de tren mal il·luminades dones i infants refugiats pateixen abusos sexuals. Durant el 2015 es registraren entre les dones sirianes i iranianes que fugien dels seus països **maltractaments físics i explotació econòmica, violacions i vexacions al llarg del seu trajecte**. Més concretament, segons diverses recerques contextualitzades (Amnistia Internacional) **les dones que fan el trajecte de Turquia a Grècia i pels Balcans**, van experimentar inseguretats o es van sentir amenaçades, especialment en zones de trànsit i en els camps d'Hongria, Croàcia i Grècia. Aquest risc s'estén a altres refugiades que provenen de diverses zones de conflicte i està present des del seu país d'origen fins al primer país d'asil o el de destinació final i durant la seva fugida cap a i per Europa. Aquest és el cas del trajecte migratori fins al Marroc: molts trams es realitzen a peu, durant llargues jornades que posen en risc les seves vides. El desert de Tamanrasset (Algèria) es travessa en pick-ups (furgonetes) o en camions. Una vegada a Algèria, és comú passar un temps a Maghia on s'espera el millor moment per creuar la frontera cap a Oujda (Marroc).

Les investigacions realitzades per Women's Link Worldwide determinen que el trànsit des del país d'origen fins al Marroc pot durar entre 2 i 3 anys, encara que algunes dones han realitzat trànsits de fins a 8 anys.⁵⁷ El Marroc s'ha convertit en un lloc de llarga estada, mentre s'espera el moment idoni per creuar a Europa.

Les diferents formes de violència són perpetrades tan per traficants i grups criminals, com per personal de seguretat i, fins i tot, pels propis refugiats amb els quals es creuin al llarg del camí. I el més alarmant és que moltes d'aquestes **dones víctimes de violència de gènere evi-**

IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida

ten explicar les seves experiències o rebre assistència mèdica tret que les seves lesions impliquin un dany visible i sever contra la seva salut.

No existeix **cap enfocament formal, coordinat i organitzat de prevenció de violència de gènere per a les refugiades i migrants que travessen Europa**, i hi ha una falta de suport per part dels Governos per identificar i respondre a aquest tipus de problemàtiques. Segons la Woman Refugee Commission (WRC),⁵⁸ alguns Governos europeus, per exemple els de Sèrbia i Eslovènia, no han estat preparats i els ha mancat recursos per donar-hi una resposta humanitària. Afegeixen que les agències de Nacions Unides no ho tenen fàcil per operar en països on tenien una presència limitada abans d'aquesta «crisi».

La falta d'una resposta coordinada i solidària dels Estats membres va originar que la majoria de les persones refugiades arribades a Grècia continuessin el seu viatge de manera irregular cap a altres països europeus, creant el que coneixem com «**refugiats en òrbita**». L'absència d'informació sobre el programa de reubicació i la manca de serveis d'acollida adequats van motivar que moltes persones refugiades quedessin en una situació d'abandonament i indefensió. A això s'hi van unir les manques del sistema d'asil grec, la falta de perspectives d'integració en aquest país i en altres casos el desig de reunir-se amb familiars que ja es trobaven en altres països de la UE. A més, Europa està proveint respostes *ad hoc*, en lloc de solucions holístiques de llarg termini per al benestar d'aquests refugiats. Aquestes actuacions dels traficants de migrants amb total impunitat és una de les conseqüències del caos a les fronteres europees i de la mala gestió amb la qual les autoritats estan abordant aquesta «crisi» de refugiats.

Discriminació per nacionalitat

El novembre de 2015, països dels Balcans com ara Eslovènia, Croàcia, Sèrbia i Macedònia van començar a negar sistemàticament la entrada a nacionals que no fossin de Síria, Iraq o Afganistan, deixant a milers de persones, incloses dones i nenes atrapats a les fronteres.

Filtrar per nacionalitat també implica que els sol·licitants d'asil d'altres nacionalitats són més vulnerables al tràfic, a activitats criminals o a la violència de gènere. Les persones que eren interceptades podien ser enviades a centres d'internament, d'on fugien, presumiblement amb l'ajuda de traficants.

El cas espanyol no és molt diferent, si bé l'afluència de persones refugiades a les fronteres no és la mateixa. El 2015 serà recordat -en matèria legislativa- per la reculada en el respecte als Drets Humans a la frontera sud, que va culminar amb l'aprovació de la Llei Orgànica de Protecció de la Seguretat Ciutadana, la qual va modificar la Llei d'Estrangeria i va establir un règim especial per a Ceuta i Melilla que dona cobertura legal a les devolucions de persones migrants i refugiades sense cap tipus de procediment ni salvaguarda.

Persisteixen les enormes traves per a què les persones refugiades originàries de Síria creuin la frontera marroquina de Beni-Enzar i accedeixin a les dependències de l'oficina d'asil a Melilla. Es van produir casos dramàtics de **separació de menors dels seus familiars directes en intentar creuar la frontera** i greus extorsions econòmiques als potencials sol·licitants. Juntament amb l'augment dels diners que han de pagar als «facilitadors» del trànsit de persones al Marroc, segons la informació manifestada per persones a les quals CEAR va prestar assistència jurídica, les majors mesures de control establertes per la policia marroquina han suposat un descens molt important en

el nombre de persones refugiades sirianes que van entrar a Melilla. Si en la primera meitat de 2015 es van produir al voltant de quaranta entrades diàries, al novembre i desembre amb prou feines van arribar a deu.

Dit això, des de l'obertura de l'oficina d'asil a Melilla, van accedir gairebé exclusivament sol·licitants d'origen siria, si bé a la fi de 2015 es va produir un repunt de sol·licituds de persones originàries del Marroc i, sobretot, d'Algèria. No obstant, ha de tornar a remarcar-se l'absència quasi total de sol·licituds de protecció internacional en frontera per part de la població subsahariana, que no va aconseguir creuar els llocs habilitats a la frontera hispano-marroquina, per la qual cosa a la pràctica **aquesta via discrimina a totes aquelles persones que no procedeixen de Síria, pels qui la frontera sud és impermeable.**

ACNUR afirma que els abusos sexuals es produeixen «en tots i cadascun dels països de trànsit», és a dir, que ocorren en països com Itàlia, Grècia, Macedònia, Sèrbia, Hongria o Eslovàquia.

II. Els centres de recepció i els camps

Com hem avançat, en el trajecte cap a Europa les dones experimenten inseguretats o se senten amenaçades també en els camps i centres d'internament de països com Hongria, Croàcia, Itàlia o Grècia. En moltes ocasions, el risc d'agressions augmenta a causa del mal condicionament dels camps.

ACNUR denuncia que la majoria dels **centres de recepció de refugiats i migrants**, especialment a les illes gregues, **no compleixen**

amb els estàndards mínims per evitar riscos de violència de gènere: nombre insuficient de llits, condicions higièniques precàries, latrines i dutxes escasses, falta de segregació per sexes en les instal·lacions, falta d'espais per a la cura dels infants més petits, falta de control en el repartiment dels productes de primera necessitat per assegurar el seu accés a totes les persones (incloses les més vulnerables com les dones embarassades).

A més, tant pel desconeixement com per la **falta de personal especialitzat i la falta de personal i de recursos en general, amb prou feines hi ha accés a atenció mèdica específica per a víctimes de violència de gènere.** I no es disposa de serveis d'atenció clínica a les violacions perquè ni tan sols els serveis mèdics disponibles per a dones embarassades i lactants són utilitzats, donada la urgència amb la qual aquestes persones travessen Europa. L'accés a uns mínims estàndards de salut reproductiva són essencials. Moltes dones embarassades que demanen atenció mèdica són derivades a hospitals locals, fet que fa que moltes renunciïn a anar-hi perquè implica allunyar-se dels camps o llocs de trànsit i, en conseqüència de les seves famílies, i retardar el viatge. Tanmateix, el tema de la menstruació no es té en compte: els kits amb roba interior i material per a la menstruació no estan disponibles sempre ni a tots els llocs de trànsit.

Tampoc hi ha suficients intèrprets d'àrab o farsi de sexe femení, per facilitar que les dones víctimes d'aquestes agressions es decideixin a denunciar-les. La insuficiència o la falta de prestacions en matèria de salut sexual i reproductiva exposa a milions de dones i infants a un risc innecessari de malaltia i de mort.

La situació als camps de Dobova i Sentilj (Eslovènia) és molt semblant. En Dobova, per exemple, la WRC va trobar les instal·lacions tan saturades que els actors humanitaris no tenien manera de moure's entre

IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida

els refugiats i poder identificar a persones vulnerables amb necessitats especials. Sense espais designats per a dones o famílies, les dones s'han de canviar darrere de llençols, amb l'ajuda d'altres dones ja que no tenen cap espai privat. En aquesta atmosfera, **l'assajament i la intimidació poden ocórrer fàcilment sense que el personal ho detecti.**⁵⁹

Secundem la denuncia d'ACNUR i WRC: que les instal·lacions de recepció i de trànsit de la UE no satisfan les necessitats més bàsiques per prevenir la violència de gènere. I afegim que, a més, s'està passant per alt l'educació del nens i nenes atrapats als camps de refugiats.

Pel que fa a l'Estat espanyol, al CETI (Centre d'Estada Temporal d'Immigrants) de Melilla les condicions d'acollida són particularment inadequades per als nens, nenes i dones. Al novembre de 2015 hi havia 1.600 interns, de les quals 600 eren menor - tres vegades més que la seva capacitat. En aquest context, ens trobem amb denúncies per violacions sexuals per part d'empleats i d'altres interns.⁶⁰

El Comissari de Drets Humans del Consell d'Europa va recomanar que les autoritats remeiessin aquesta situació al més aviat possible, amb una millora de la infraestructura i més personal, lletrats i intèrprets per explicar en un llenguatge comprensible a les persones migrants i refugiades quins són els seus drets. A més, afegia que el personal que tracta amb els migrants hauria de rebre una millor formació que els permetés identificar i ajudar a les persones en situació de vulnerabilitat, en particular a les víctimes de tràfic d'éssers humans.

Parlant de nou sobre discriminacions per nacionalitat, al CETI observem com algerians, marroquins i subsaharians poden esperar fins a 3 anys per ser desplaçats a la Península, mentre que els sirians esperen

entre un mes i dos. Ha de garantir-se a totes les persones sol·licitants d'asil que es troben en el CETI el seu trasllat als centres d'acolliment de refugiats a la Península, on sí tenen accés a les prestacions socials previstes.

"A l'arribar a Marroc, vaig ser totalment conscient que m'havien enganyat. Ningú em portaria a Espanya per a treballar com a perruquera. Vaig estar més d'un any a Marroc. Em van violar molt homes, no tenia cap escapatòria, no tenia res, estava destroçada. Dia rere dia, em van pegar. Va ser terrible, vaig pensar que no sobreviuria" Crystal, 26 anys, de Nigèria, va finalment poder sol·licitar l'asil a l'estat espanyol.

III. La situació als països d'acollida

A pesar que la UE s'ha obstinat a llançar un missatge de desbordament amb la finalitat de justificar l'aplicació de polítiques d'externalització i tancament de fronteres, solament va arribar un milió de persones refugiades dels més de 21 milions que hi ha al món, nombre que representa el 0,2% de la població europea. I si es considera a **més que el 86% de les persones refugiades al món són acollides als països en vies de desenvolupament,**⁶¹ la resposta insolidària de la UE és alarmant i injustificada. Hi ha més de quatre milions de refugiats en tan sols cinc països. Turquia acull quasi la meitat dels refugiats de Síria. El Líban, un dels casos més «visuals» amb una població de quatre milions i mig d'habitants, acull a un milió de persones refugiades de Síria. Jordània, a 650.000, el 10% de la seva població. Iraq, un país on tres milions de persones són desplaçades internes, acull entorn a 250.000 refugiats.⁶²

IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida

Països d'asil

TURQUIA	1.600.000
PAKISTAN	1.500.000
LÍBAN	1.150.000
IRAN	982.000
ETIÒPIA	659.000
JORDÀNIA	654.000
KENYA	551.000
TXAD	452.900
UGANDA	385.500
XINA	301.000

El creixent flux de refugiats ha suposat una gran pressió per a les economies i infraestructures d'aquests països, així com per als seus serveis sanitaris i educatius, que es troben al límit.

La gran diferència en els nivells de benestar entre els països on es produeixen els conflictes armats o les dictadures sagnants i els països d'acollida a la UE, els Estats Units, Canadà o Austràlia, converteix el refugi en una (no-)opció de vida permanent. En conseqüència, la integració de la persona refugiada és imprescindible per al país d'acollida. Aquesta constitueix un procés gradual que té lloc en tres àmbits: l'econòmic-laboral, el legal i el social-cultural.

Respecte a la integració laboral, els anàlisis de l'OCDE mostren que, de mitjana, els refugiats triguen 15 anys a aconseguir una taxa d'ocupació del 70%, propera a la mitjana de la població autòctona. Els seus resultats laborals són molt diferents segons els països d'origen i els seus nivells de qualificació, i l'atur de llarga durada és habitual en alguns grups. Als països més sacsejats per la crisi, com Espanya, amb una taxa d'atur entorn al 22%, aquesta integració laboral és es-

pecialment difícil: l'atur entre els estrangers (comunitaris i no comunitaris) és del 34% i en alguns grups, com el marroquí, arriba al 52%.⁶³

En aquest context, ja difícil, les dones refugiades estan exposades a una **discriminació en el mercat laboral del país d'acollida on se'ls paga poc i moltes vegades no se'ls reconeix els estudis que hagin realitzat al país d'origen**. Majoritàriament, als països d'acollida les dones manquen d'ajudes i molt poques troben ocupacions remunerades, per la qual cosa no poden fer front a necessitats bàsiques com aliments o habitatge. Això les fa vulnerables a l'explotació (inclosa la sexual) amb la finalitat de subsistir. La segregació laboral penalitza a les dones, que tenen accés a una menor varietat d'oportunitat laborals. Són molts els casos de dones refugiades que són empleades al sector de serveis domèstics un sector que sovint és considerat com la nova explotació del segle XXI quan hi ha explotació i és una manera de tràfic d'éssers humans. Entre d'altres conseqüències, trobem la dependència de l'ajuda internacional i el risc que els i les menors al seu càrrec comencin a treballar a una primerenca edat.

Al Líban, refugiades sirianes i palestines provinents de Síria es van veure exposades a abusos, explotació i altres violacions de Drets Humans. Aquelles que són cap de família van sofrir una situació de major vulnerabilitat, la qual cosa ocorre en un de cada cinc casos en les famílies sirianes assentades actualment en aquest país i en un terç en el cas de palestines sirianes.

En referència a la integració legal, als refugiats se'ls atorga progressivament un més ampli rang de drets, similars a aquells gaudits pels ciutadans, que porta eventualment a obtenir la residència permanent i, potser, la ciutadania. Però, què passa amb les dones que no reben l'estatut de refugiades o protecció subsidiària o que esperen mesos i fins i tot anys a la resolució? **La clandestinitat que suposa la**

IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida

irregularitat administrativa comporta, entre d'altres, por a batudes i deportacions i dificultats en l'accés als serveis de salut, la qual cosa les sumeix en una enorme invisibilitat.

La situació de les dones sol·licitants d'asil és pitjor que la de les dones que tenen l'estatut de refugiades, que facilita més a les segones la seva integració. En el cas espanyol, les sol·licitants d'asil només podran treballar passats sis mesos des de seva la sol·licitud i hauran de renovar cada 3 o 6 mesos la targeta vermella de sol·licitant dificultant, d'aquesta manera, la seva contractació.

Un altre element important de desafiament a llarg termini és la integració social i cultural i sobre aquest tema és necessari reconèixer que Europa s'enfronta a una onada de populisme i discurs de l'odi impregnat de discriminació i hostilitat.

La integració de les persones refugiades és un àmbit de governança multinivell, on la UE no té competències específiques. En conseqüència, no tenim legislació europea que protegeixi a les dones refugiades i garanteixi la seva integració en la societat d'acollida. No obstant, i com hem vist als capítols anteriors, la protecció de les dones refugiades i sol·licitants d'asil pot provenir de l'efecte sinèrgic de la legislació de la UE i altres mesures en el marc de la protecció internacional, l'abordatge de la discriminació basada en la raça i el gènere i les mesures d'igualtat de gènere, en particular aquelles relacionades amb la violència de gènere, la MGF o el tràfic i l'explotació d'éssers humans.⁶⁴

Coincidim amb el Parlament Europeu en què les polítiques per garantir els drets i el benestar de les dones refugiades no haurien de ser neutrals al gènere, en cas contrari aquestes mesures fracassaran per no abordar la situació inicial de desigualtat que existeix. Per tant, les mesures

d'integració haurien de contribuir a fomentar la seva independència i empoderament, abordant les seves necessitats específiques.

Habitatge

Les dones refugiades i sol·licitants d'asil s'enfronten a grans obstacles pel que fa a l'accés a un habitatge digne: els sistemes de recepció són insuficients especialment a llarg termini. A més, ens trobem sovint amb propietaris que tenen prejudicis basats en la raça, l'origen ètnic, el gènere i els mitjans econòmics. Una de les conseqüències és que en moltes ciutats, els refugiats estan subjectes a la segregació en àries específiques o barris.

Els problemes d'accés a un habitatge digne pot exposar a les dones refugiades i sol·licitants d'asil al risc de patir violència de gènere per part d'aquelles persones amb qui conviuen (membres de la comunitat, familiars, etc.). **A les dones que han patit violència domèstica tan al seu país d'origen com al de recepció, se'ls ha de garantir un habitatge alternatiu i segur.**

Per últim, és important oferir cura dels infants, al menys durant l'estada en centres de recepció, garantint a la mare la possibilitat de dur a terme les seves activitats com entrevistes amb les autoritats o ONGs, entrevistes de treball, anar al metge, etc.

Formació

La contribució potencial dels refugiats a la societat europea és substancial, però l'accés escàs a informació, consells i formació, fan que aquest potencial no sigui assolit. Conèixer la llengua és vital per a les dones refugiades i sol·licitants d'asil: facilita la participació activa dels infants a l'escola; és crucial per accedir a oportunitats de feina; redueix la càrrega en els nens i nenes (que fan sovint d'intèrprets); i ajuda a evitar l'aïllament i la segregació. L'ensenyament de la llengua i la formació professional milloren significativament la qualitat de vida de les dones

IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida

i la seva independència econòmica, potenciant la seva ocupabilitat i autonomia. A més, és un instrument pertinent per entendre informació sobre drets, salut, i integració en la societat d'acollida.

Sistemes de salut

Les dones refugiades fan front a riscos de salut particulars. Donat que sovint són responsables de la salut dels membres de la família, poden sentir-se frustrades i no ser capaces de cuidar de la seva pròpia salut. Com hem comentat abans, les condicions de salut reproductiva poden ser molt vulnerables també al país de destí, exposant així a les dones a riscos de salut com ara embarassos no desitjats, malalties de transmissió sexual o l'absència de pràctiques de planificació familiar.

Les dones refugiades és un dels col·lectius més afectats per la violència contra les dones. **L'exposició al tràfic i l'explotació, així com a la violència de gènere continuen al país d'acollida i es combinen amb factors com la vulnerabilitat legal, l'accés limitat a serveis, el sentiment de vergonya de la víctima i la falta de denúncies.** Aquesta barreja empitjora els traumes i les conseqüències que la violència de gènere pot tenir sobre la salut de les dones.

Els Estats són responsables de garantir l'accés ple de les dones refugiades i sol·licitants d'asil al sistema de salut, inclosos el servei de salut reproductiva i assistència psicològica, considerant les seves necessitats específiques i eliminant les barreres legals i pràctiques.

IV. Claus per frenar la violència contra les dones i les nenes

- **L'obertura de vies legals i segures** que garanteixin l'accés al dret d'asil a les persones refugiades que fugen de la violència que les

aguaita en els seus països d'origen perquè no hagin de recórrer a xarxes de tràfic il·lícit de migrants i de tràfic d'éssers humans, i tinguin cada vegada menys dificultats per trobar refugi sense posar en perill les seves vides, especialment per a dones, infants i supervivents de la violència sexual i de gènere.

- Per a això, és necessari **reforçar els programes de reassestament**⁶⁶ en coherència amb el nombre de persones refugiades existent, assumint un repartiment equitatiu i solidari entre tots els Estats i prioritzar a dones i nenes amb necessitats específiques a l'hora d'accedir a oportunitats de reubicació i reassestament; garantir la possibilitat de **demanar asil en ambaixades i consolats** de tercers països; activar polítiques de concessió de **visats humanitaris**; eliminar l'exigència del visat de trànsit per a aquelles persones que procedeixen de països en conflicte.

Font: Oxfam Intermon
<http://www.oxfamintermon.org/ca/accion-humanitaria/emergencia/crisi-siria/reasentament-refugiats>

IV. La invisibilitat de les dones refugiades als països de trànsit i d'acollida

- **Garantir la protecció i assistència de les dones durant la seva estada en camps de refugiats, en els controls fronterers** i, evidentment, **després de la seva entrada a la UE.**
- L'engegada d'una **operació de rescat i salvament** eficaç que compati amb els mitjans necessaris per evitar més morts al Mediterrani.
- L'aplicació de la **Directiva de Protecció Temporal** a partir del seu mecanisme per fer front a emergències humanitàries.
- **Assegurar que en cap cas la llista comuna de països d'origen segurs aboqui a un tracte procedimental menys favorable** per a les dones les sol·licituds d'asil de les quals es basen en el temor a la violència per raó de gènere o a haver-la patit.
- **La no discriminació per nacionalitat** durant el trànsit, als camps o centres d'internament ni a l'hora d'estudiar la sol·licitud d'asil: totes les dones que busquen protecció internacional han de tenir accés a un sistema d'asil just.
- **Assegurar procediments de reunificació i cerca de familiars** eficients, especialment per al cas de menors no acompanyats. Ara, trobem moltes dones i nenes que fan el viatge per a reunir-se amb els seus marits i pares ja assentats. A més, membres de la mateixa família són sovint separats al llarg de la ruta dels Balcans. **Flexibilitzar els requisits de reagrupació familiar.**
- Assegurar que els llocs de trànsit i el personal que hi treballa tinguin en consideració la perspectiva de gènere, reconeixent les necessitats i la seguretat de dones i nenes.
- **Millorar l'accés a la informació** sobre el seus drets, les rutes de trànsit, els serveis disponibles, la disponibilitat de dones intèrprets, etc.
- **Mesures específiques per garantir la plena integració** de les refugiades i sol·licitants d'asil, evitant tota forma d'explotació, abusos, violència i tràfic d'essers humans.
- **La decisió d'estudiar i enfrontar les veritables causes dels moviments forçats de població cap a Europa.**

Sol·licitem al Govern espanyol l'acollida de forma immediata a Espanya de les persones refugiades en compliment dels acords de reubicació i reassentament adoptats pel Consell Europeu; posar fi a les devolucions il·legals de persones migrants i refugiades a les fronteres de Ceuta i Melilla; la transposició immediata de les directives europees en matèria d'asil i l'aprovació urgent del Reglament que desenvolupi normativament la Llei d'Asil, pendent des de fa gairebé vuit anys.

	Acollits	Falten ⁶⁸
Espanya	979 (6%)	16.358
UE	24.070	158.434

Font: CEAR (enero 2017)

1. Definicions extretes de:
 - NAHIA –ALDARTE, CEAR-EUSKADI, Iniciativas de Cooperación y Desarrollo. (2013). Los deseos olvidados.
 - CEAR EUSKADI. (2013). Vivir sin miedo.
 - European Institute of Gender Equality (EIGE) (2016). Concepts and definitions.
2. Font: UN Women. (2016). Convention on the elimination of all forms of discrimination against women.
3. L'objectiu 5 dels ODS es concreta en els següents objectius específics:
 - Posar fi a totes les formes de discriminació contra totes les dones i les nenes a tot el món.
 - Eliminar totes les formes de violència contra totes les dones i les nenes en els àmbits públic i privat, inclosos el tràfic d'éssers humans i l'explotació sexual i altres tipus d'explotació.
 - Eliminar totes les pràctiques nocives, com el matrimoni infantil, precoç i forçat i la mutilació genital femenina.
 - Reconèixer i valorar les cuidadores no remunerades i el treball domèstic no remunerat mitjançant la prestació de serveis públics, la provisió d'infraestructures i la formulació de polítiques de protecció social, així com mitjançant la promoció de la responsabilitat compartida a la llar i la família.
 - Vetllar per la participació plena i efectiva de les dones i la igualtat d'oportunitats de lideratge en tots els nivells de presa de decisions en la vida política, econòmica i pública.
 - Garantir l'accés universal a la salut sexual i reproductiva i els drets reproductius.
 - Emprendre reformes que atorguin a les dones el dret als recursos econòmics en condicions d'igualtat, així com l'accés a la propietat i al control de les terres i altres béns, els serveis financers, l'herència i els recursos naturals.
 - Millorar l'ús de la tecnologia instrumental, en particular la tecnologia de la informació i les comunicacions, per promoure l'empoderament de la dona.
 - Aprovar i enfortir polítiques encertades i lleis aplicables per promoure la igualtat entre els gèneres i l'empoderament de les dones i les nenes a tots els nivells.

Font: Naciones Unidas (2016). Objetivos Desarrollo Sostenible. Objetivo 5: Lograr la igualdad entre los géneros y empoderar a todas las mujeres y las niñas
4. El CoCEDAW recomana que els Estats part incloguin en els seus informes periòdics al Comitè informació sobre: 1. La legislació vigent per a protegir qualsevol tipus de violència en la vida quotidiana (la violència sexual, maltractaments en l'àmbit familiar, assetjament sexual en el lloc de treball, etc.); 2. Altres mesures adoptades per eradicar aquesta violència; 3. Serveis de suport a les dones que pateixin agressions o maltractaments; 4. Dades estadístiques sobre la freqüència de qualsevol tipus de violència contra la dona i sobre les dones víctimes Objectius deona: ights (FRA): "a aprovar a els Objectius deona: ights (FRA): "a aprovar a els Objectius deona: ights (FRA): "a aprovar a els
5. Les Nacions Unides han organitzat quatre conferències mundials sobre la dona que es van celebrar en Mèxic (1975), Copenhaguen (1980), Nairobi (1985) i Pequín (1995). A aquesta darrera li van seguir una sèrie d'exàmens quinquennals.
6. Font: UN Women. (2015-2016). Annual Report
7. El Tribunal Europeu de Drets Humans, creat a l'àmbit del Consell d'Europa, verifica que els drets consagrats als Tractats són respectats pels Estats i constata si s'han produït violacions en aquells casos en que les víctimes presenten demandes contra els Estats. Les sentències que dicta són d'obligat compliment.
8. Font: Human Rights Watch. (2016). Informe Mundial – Unió Europea
9. Font: Geneva Declaration (2015). Global Burden of Armed Violence. Lethal Violence against Women and Girls.
10. Reforma del Codi Penal Federal (article 325). Reforma de 13 de juny de 2012, vigent a partir del 15 de juny de 2012
11. Font: World Bank; Women, Business and the Law 2016
12. Font: Amnistia Internacional (2004). El suma y sigue de la violencia contra las mujeres - datos y cifras - un resumen. ACT 77/034/2004
13. Reformat al 2005 i 2015
14. Font: Amnistia Internacional (2004). El suma y sigue de la violencia contra las mujeres - datos y cifras - un resumen. ACT 77/034/2004
15. Font: United Nations (2009). UNiTE to End Violence against Women campaign. The situation.
16. Font: United Nations Children's Fund (2016). Female Genital Mutilation/Cutting: A global concern.
17. Regulació internacional (Protocol de Palerm i Conveni d'Istanbul); comunitària (Carta Europea de Drets Fonamentals, Directives 2003/86/CE, 2011/36/EU i 2012/29/EU o nacional (articles 172 i 177 bis introduïts a la llei Orgànica 10/1995).
18. Tant a nivell general (Protocol de prevenció i atenció policial dels matrimonis forçats, Departament d'Interior 2009), com en determinats territoris (Protocol per a l'abordatge dels matrimonis forçats a la demarcació de Girona, Direcció General per a la Immigració 2014).
19. Font: United Nations Children's Fund (2016). Girls not brides.
20. Font: Amnistia Internacional (2004). El suma y sigue de la violencia contra las mujeres - datos y cifras - un resumen. ACT 77/034/2004
21. Font principal: Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat. (2016). Fugir per no amagar-se. Les persecucions per motius d'orientació sexual i identitat de gènere
22. ACNUR, Directrius sobre Protecció Internacional N°9: Sol·licituds de la condició de refugiat relacionades amb l'orientació sexual i/o la identitat de gènere en el context de l'article 1A(2) de la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut de Refugiat de 1957 i/o el seu Protocol de 1967, p. 6
23. Cal remarcar també que una persona que fa la transició per a canviar el seu sexe es diu transsexual. I el procediment quirúrgic al que es sotmeten les persones transgènere que volen canviar els seus òrgans sexuals es diu reassignació de sexe. No totes les persones transgènere volen fer aquest canvi. Moltes mantenen els seus òrgans sexuals tota la seva vida perquè així ho prefereixen. Totes les persones transgènere i transsexuals es poden designar com a persones trans.
24. Font: ILGA-Europe (2016). Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe. La ILGA (International Lesbian and Gay Association) és una federació d'abast a internacional que agrupa a entitats dels cinc continents dedicades a promoure la defensa dels drets les persones lesbianes, gais, bisexuals i transsexuals (LGBT).
25. Els països són: Mauritània, Sudan, Iran, Aràbia Saudí, Iemen, algunes de les províncies de Nigèria i Somàlia on s'aplica la sharia i els territoris d'Iraq i Síria ocupats pel Estat Islàmic i Brunei, on l'any 2016 va entrar en vigor la tercera fase de la seva reforma del

- Codi Penal, que estableix la pena de mort per lapidació per a qui mantingui relacions sexuals amb persones del seu mateix sexe. Font: ILGA. (2015). 10° informe d'Homofòbia d'Estat en el món.
26. Els infants no poden expressar consentiment si el moviment té com a objectiu l'explotació. En el cas dels infants qualsevol activitat amb fi lucratiu és considerada explotació tant per la Organització Internacional del Treball com per les convencions internacionals sobre drets dels infants.
 27. Font: Women's Link Worldwide (2016). Violència de gènere y trata.
 28. Font: United Nations Office on Drugs and Crime. (2016). Global Report on Trafficking in Persons
 29. Font: CEAR EUSKADI. (2013). Vivir sin miedo.
 30. Font: ACNUR (2001). Interpretació de l'Article 1 de la Convenció de 1951 sobre l'Estatut dels Refugiats.
 31. Font: CEAR-Euskadi. (2007). No entra. Campaña por el reconocimiento del derecho de asilo de las mujeres perseguidas por motivos de género. 6. El sistema de asilo español y la persecución por motivos de género.
 32. Font: CEAR EUSKADI. (2013). Vivir sin miedo.
 33. Font: ACNUR. (2003). Opinió 97. Lauterpacht, E. i Bethlehem, D. 2.1. El alcance y contenido del principio de no devolución i 2.2 Resumen de las conclusiones: el principio de no devolución, mesa redonda de expertos. En Protección de los refugiados en el derecho internacional: Consultas globales de ACNUR sobre protección internacional, pp. 97-199. Barcelona: Icaria.
 34. Font: Directrices sobre protección internacional: La persecución por motivos de género en el contexto del Artículo 1A(2) de la Convención de 1951 sobre el Estatuto de los Refugiados, y/o su Protocolo de 1967, p. 6.
 35. Font: ACNUR. (2003). Opinió 97. Lauterpacht, E. i Bethlehem, D. 2.1. *El alcance y contenido del principio de no devolución i 2.2 Resumen de las conclusiones: el principio de no devolución, mesa redonda de expertos.* En Protección de los refugiados en el derecho internacional: Consultas globales de ACNUR sobre protección internacional. Barcelona: Icaria.
 36. Font: CEAR EUSKADI. (2013). Vivir sin miedo.
 37. Font: Naranjo, J. (12 agost 2016). África dice no a la mutilación genital femenina. El País.
 38. El Consell Europeu és una institució de caràcter intergovernamental conformada pels caps d'Estat o de govern dels Estats membres de la UE. La seva funció és impulsar i definir les orientacions polítiques generals de la UE, i arbitrar o desbloquejar els temes més difícils.
 39. Directiva 2011/95/UE del Parlament Europeu i del Consell de 13 de desembre de 2011 per la qual s'estableixen normes relatives als requisits per al reconeixement de nacionals de tercers països o apàtrides com a beneficiaris de protecció internacional, a un estatut uniforme per als refugiats o per a les persones amb dret a protecció subsidiària i al contingut de la protecció concedida. També coneguda com Directiva de reconeixement, el seu objectiu és, d'una banda, assegurar que els Estats membres apliquin criteris comuns per a la identificació de les persones necessitades de protecció internacional i, per una altra, assegurar a aquestes persones un nivell mínim de prestacions (accés a l'ocupació, educació, assistència sanitària i habitatge).
 40. Aquestes son les vigents. I ja estan en procés de modificació: Directiva 2013/33; Directiva 2013/32; Reglament 604/2013 i Reglament 603/2013
 41. També es deurà donar resposta a les violacions de Drets Humans comeses per Frontex, els Estats membres i els funcionaris de tercers països en la cooperació amb Frontex.
 42. Inclouent a Europol, Frontex, Eurojust i l'Oficina Europea de Suport a l'Asil (EASO)
 43. Peroni, L. i Timmer, A. (2013). Vulnerable groups: The promise of an emerging concept in European Human Rights Convention law. Oxford University Press and New York University School of Law; Fineman, M. A. (2013). (Eds) Vulnerability. Reflections on a New Ethical Foundation for Law and Politics. Farnham/Burlington, Ashgate; Sentències del TEDH; articles 21 i 22 Directiva 2013/33/UE.
 44. "Los hotspots son...Centros en donde se registrarían los datos de las personas, se tomarían las huellas dactilares y se determinarían quiénes son solicitantes de asilo, quiénes son los emigrantes económicos y quiénes son los inmigrantes indocumentados que podrían ser expulsados. Las agencias europeas como Frontex, Europol y la Agencia Europea de Asilo colaborarían con los oficiales nacionales de Italia y Grecia en dichos procedimientos" (Accem, 2015).
 45. Interseccionalitat o discriminació interseccional és la teoria sociològica que proposa i examina com diferents categories de discriminació, construïdes social i culturalment, interactuen en múltiples i, amb freqüència, simultanis nivells, contribuint així a una sistemàtica desigualtat social.
 46. En cassos com Chapman v. United Kingdom; D.H and others v. Czech Republic; Alajos Kiss v.Hungary i M.S.S. v. Belgium and Greece, el Tribunal introdueix al seu anàlisi la situació particular de vulnerabilitat o desavantatge en la qual es trobaven els demandants.
 47. Font: Abogacia.es
 48. Títol I, Article 7: En funció de les circumstàncies imperants al país d'origen, s'inclou en el concepte de grup social determinat un grup basat en una característica comuna d'orientació sexual o identitat sexual, i, o, edat, sense que aquests aspectes per si sols puguin donar lloc a l'aplicació del present article (...). Així mateix, en funció de les circumstàncies imperants al país d'origen, s'inclou a les persones que fugen dels seus països d'origen a causa de fundats temors de sofrir persecució per motius de gènere i, o, edat, sense que aquests aspectes per si sols puguin donar lloc a l'aplicació del present article.
 49. El Govern espanyol elimina de la Llei aquesta possibilitat davant les sol·licituds de protecció presentades per les i els refugiats iraquians en l'ambaixada espanyola a Egipte, desplaçats a causa d'una guerra en la en la qual va participar activament.
 50. Font: CEAR (2016). Informe 2016: Las personas refugiadas en España y Europa.
 51. «Els òrgans administratius competents, quan estimin que existeixen motius raonables per creure que una persona estrangera en situació irregular ha estat víctima de tracta [...] i elevaran a l'autoritat competent la proposta sobre la concessió d'un període de restabliment i reflexió [...] perquè la víctima pugui decidir si desitja cooperar amb les autoritats en la recerca del delictes. L'autoritat competent podrà declarar a la víctima exempta de responsabilitat administrativa i podrà facilitar-li, a la seva elecció, la tornada assistida al seu país de procedència o l'autorització de residència i treball per circumstàncies excepcionals quan ho consideri necessari a causa de la seva cooperació per a les finalitats de recerca o de les accions penals, o en atenció a la seva situació personal».

52. «Els òrgans administratius competents, quan estimin que existeixen motius raonables per creure que una persona estrangera en situació irregular ha estat víctima de tràfic [...] i elevaran a l'autoritat competent la proposta sobre la concessió d'un període de restabliment i reflexió [...] perquè la víctima pugui decidir si desitja cooperar amb les autoritats en la recerca del delict. L'autoritat competent podrà declarar a la víctima exempta de responsabilitat administrativa i podrà facilitar-li, a la seva elecció, la tornada assistida al seu país de procedència o l'autorització de residència i treball per circumstàncies excepcionals quan ho consideri necessari a causa de la seva cooperació per a les finalitats de recerca o de les accions penals, o en atenció a la seva situació personal»
53. Font: International Organisation of Migrations. Regiones: Italia. Dades fins al 6 de novembre de 2016.
54. Font: Campanya CEAR #UErfanos
55. Font: CEAR (2016). Informe 2016: Las personas refugiadas en España y Europa.
56. Font: UNHCR. (2014). Woman Alone. The fight for survival by Syria's refugee women.
57. Font: CEAR-EUSKADI (2014). El camino sin fin: huellas de mujeres en la frontera sur. Informe de la Misión de Observación de Derechos Humanos.
58. Font: Womens Refugee Commission. (2016). No Safety for Refugee Women on the European Route: Report from the Balkans.
59. Ibid., p. 6.
60. Font: ACNUR /Save the Children (20 novembre 2015). Save the Children y ACNUR piden mayor protección para los menores refugiados que llegan a Europa. ACNUR noticias.
61. Font: ACNUR. (2015). Tendencias globales. Desplazamiento Forzado en 2015. Forzados a huir.
62. Font: Amnistia Internacional (4 setembre 2015). La crisis de los refugiados sirios en cifras. Amnistia Internacional Noticias.
63. Font: González Enríquez, C. (2015). La crisis de los refugiados y la respuesta europea. Real Instituto El Cano. ARI 67/2015
64. Parlem, entre d'altres, de la Carta de Drets Fonamentals de la UE i, en particular de l'article 2 que protegeix el dret a la integritat; l'article 5 que prohibeix el tràfic d'éssers humans; l'article 23, que consagra el principi d'igualtat de gènere en tots els àmbits. El principi d'igualtat no impedeix el manteniment o l'adopció de mesures que ofereixin avantatges concrets en favor del sexe més vulnerable. Font: Carta de Drets Fonamentals de la UE.
65. En aquesta línia, cal recordar la iniciativa positiva del Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya d'incloure a les persones refugiades entre els col·lectius de persones beneficiàries d'atenció sanitària universal arran dels canvis produïts per l'aplicació del Reial decret 1192/2012 del 3 d'agost del 2012.
66. El reassentament és un mecanisme per oferir vies segures i legals a les persones refugiades que fugen del seu país d'origen a un país veí. A través d'aquest sistema, un tercer país acull de manera voluntària els refugiats més vulnerables segons els criteris d'ACNUR.
67. La reubicació consisteix a transferir a les persones sol·licitants d'asil d'un Estat membre de la Unió Europea a un altre, una vegada ja han arribat a territori europeu pel seu propi peu. Es tracta d'un procés "intracomunitari" pel qual els Estats membre acorden assumir la gestió d'alguns processos d'asil iniciats en altres Estats membre que estiguin rebent un gran nombre de sol·licitants d'asil al seu territori.
68. Font: UNHCR. (2014). Woman Alone. The fight for survival by Syria's refugee women.

CEA(R)

Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiat